

KONYA

HALKEVİ AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ

Lozan	<i>Midhat Şakir Altan</i>
Konya	<i>Naci Fikret Baştağ</i>
Konya'da Musiki	<i>Mahmut R. Oazimihal</i>
Mevlevîler Şehri Konya	<i>Sait Sungur</i>
Alâettin Tepesi	<i>M. M. Koman</i>
Konya'da Küçük San'atlar	<i>Midhat Şakir Altan</i>
Kadı Abdürrahman Paşa hayatı ve icraatı	<i>Muzaffer Erdoğan</i>
Konya'da Fikri Hayata Ricf Bir Bakış	<i>N. F. Baştağ</i>
Amtör Sayfası	
Temmuz ayı zarfında Halkevi faaliyeti	

K O N Y A

HALKEVİ AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ

YIL : VIII

TEMMUZ 944

SAYI : 69

L O Z A N (*)

MİDHAT ŞAKİR ALTAN

Lozan muahedесinin imzasından bu güne kadar yirmibir yıl geçmiş bulunuyor. Onun ruh ve muhteva itibarile ehemmiyetini takdir edebilmek için biraz da geçen zamanların bizi ilgilendiren olayları arasında (Şark meselesi) adı verilen meseleye temas etmek; ve böylece Lozan'ın radikal ve tasfiyeci hükümlerile bu mesele nin kendi vaz'ı içinde bir sona vardığını tebarüz ettirmek faydalı olur düşüncesindeyim.

Şimdi meseleyi vaz' edelim :

Şark meselesi nedir? (Şark meselesi) nin esasına varmak için evvelâ bu meseleyi menşе', coğrafya ve zaman bakımından arzylediği hudutları içinde kısa da olsa çerçevelemek lâzımdır.

Şark meselesini bir haylı müverrih ve müelliflerin incelediğini görü-

yoruz. Onların arasında bizce en çok bilinenler : Şarl Seniyobüs, Alber Sorrel, Emil Burjuva, Silaviyef, Pinon, Deriyol'dır.

Meselemiz bu zatlara göre 'menşе', Jeopolitik ve Kronopolitik bakımlarından değişiklikler gösterir. Bir telakkiye göre : şark meselesi orta çağ cemiyetlerinin gelişmesinde esas bir meseledir. Ve 8, 9 uncu asırlarda Şarlıman İmparatorluğunda bir şark meselesi vardır : Nitekim :

1 — Avarlar aleyhine açılan seferler,

2 — Macar istilâsının durdurulması,

3 — Şark hudutlarının tanzimi ve Şark'ta müstamereler tesisi gibi teşebbüsler bunun neticeleridir.

Diğеr bir anlayışa göre, Şark meselesi, Osmanlı Türk İmparatorluğu, Avusturya, Rusya, hattâ Lehistan (Polonya) ve İsveç devletlerini ilgilendiren meselelerin yekûnudur. Ve bu meseleleri doğuran diplomasi faaliyetlerin, muharebe ve muahedelerin

(*) Lozan'ın XXI inci yıl dönümü münasebetile Konya Halkevi sinema salonunda 24 / 7 / 944 Pazartesi günü verilen konferansın ana hatlarile hülasasıdır.

tümüdür. Bu telâkki, meselemizin Jeopolitik ve zaman itibarile olan genişliğini ve ilgili olduğu siyasî camiaları göstermekle beraber bir yandan da meselenin tarifini vermektedir.

Üçüncü ve diğer bir görüş ise; meselemizin ihtiva eylediği unsurların Jeopolitik ve Kronopolitik bakımından taalluk eylediği sahalar ve zamanlar itibarile onda dîni ve iktisadî Irkî, âmiller de mülâhaza eyler; ve onu ilk çağlardan başlatır, ancak meselenin orta çağlardan itibaren ehemmiyet aldığı telâkkisinde bulunur. Bu görüşte olanlar, aynı zamanda, meselemizi bir (İslâm meselesi) sayarlar. Sorel, Emil Burjuva, Sınaviyef, Pignon, Seniyobüs ise bu meselede esaslı unsur olarak daha ziyade Türkleri görürler; ve meseleyi (Asya ile Avrupanın mücadelesi) şeklinde vasıflandırır.

Biliyoruz ki onsekizinci asır, endüstride büyük değişikliklere sahne olmuştur. Endüstride doğan bu geniş inkılâp, garp âleminde ehemmiyetli meseleler doğurmuştur. Bunların birincisi : Amelenin işsiz kalmamasının temini ve bunun için de ham maddelerin celbi, ikincisi : Makine sanayiinin hızla vücuda getirdiği mamullerin sürümü için pazarlar tedarikidir. Şu suretle onsekizinci asrın yarattığı büyük endüstri ile şark meselesi daha mahdut manada bir Koloni meselesi haline geçmiş görülmüyor. Bu itibarla büyük endüstri hayatına kavuşan Avrupa devletleri, bu endüstrinin lüzum hissettirdiği iptidai maddeler bölgesi ve pazar olarak en yakın bir coğrafi sahayı, yani Türkiyeyi, ya zaptetmek veya Türkiye'de kapitâl sahibi ve hâkim olarak onu muhafaza etmeyi düşünmüşlerdir.

Artık bu asırda Avrupalı hükümetler, Avrupalı kapitâlin menfaatlerini idareye memurdurlar. Ve bu ka-

pitalin emreylediği menfaatlerin istihsalı için (Şark meselesi) ni bir coğrafi unsur olarak ihtiva eyleyen Yakın Şark, Orta şark — Hint ve İran — ve Uzak Şark'a üşüşmüşlerdir.

Bu coğrafi unsurlardan biri olan ve şark meselesinin belkemiğini teşkil eden Yakın Şark'ın Orta ve Uzak Şark'a giden yollar üzerinde bulunması dolayısıyla bu sahayı teşkil eden Osmanlı devleti toprakları, artık birbirine rakip olan nüfuzların cereyan yeridir; Ve bu nüfuzlar arasında çıkan gürültülerin, kavgaların, bunları zaman zaman uzlaştıran muahedelerin yapılmasına sebep ve saiktir. İşte bize nazaran şark meselesi budur.

Biraz evvel de işaret eylediğimiz gibi Avrupa büyük devletleri, siyasî nüfuz ve iktisadî genişlemelerini Avrupada yapamadıklarından ihtiras ve rekabetlerini bütün hamulesile Şark'a götürmüşler; ve ilk önce Yakın Şarkta uğraşmaya başlamışlardır.

Bu uğraşmaya, böylece, deniz hâkimiyeti ve dünya üstünlüğünü. sahip olana temin edici bir vasıfta bulunan, cihanın en büyük yollarına hâkim ve çok ehemmiyetli stratejik noktalarına mâlik olan Osmanlı devletinin geniş ülkeleri, sahne oldu. Avrupalı rekabet ve ihtiraslara sahne olan bu devlete gelince : Ondokuzuncu asrın ilk üçtebirinde teşekkülündeki kuvvetli ve mutlak merkezîliğine rağmen Yeniçeri sınıfının, ilmiye mensuplarının, eyalet paşalarının nüfuz çarpışmaları, teğallüp ve tehâkkümleri, idare eylediği halk yığınları arasında bir cins ve bir dinden bulunmayanların vücudu, çeşitli imtiyazlar ve kapitülasyonlarla bunlara inzimam eden ondokuzuncu asrın böyle bir zemine gelen hürriyet, müsavat, milliyet ve istiklâl gibi ihtilâlci fikirleri yüzünden zaaf içinde idi.

Binaenaleyh Avrupalı devletler, Osmanlı devletinin ya bu zaafını artırarak ve yıkılmasını çabuklaştırarak parçalarını almak; veyahutta içeride bin türlü vasıtalarla nüfuzlarını çoğaltarak rakiplerini ortadan uzaklaştırmak yollarından birini zaman ve icaba göre ihtiyar ediyorlardı ki (Yakın Şark) mücadelesinin en mühim hareket mebdeleri bunlardı; ve sahnede zaman zaman aktörler, rollerini değiştirerek görülmüyordu; Ve her halde birbirile tamamen uyuşamıyorlardı.

Ondokuzuncu asırda bu dekor içinde seyreylediğimiz meselemizi yirminci asırda hâkim Türk ile tâbi' kavimler arasındaki ihtilâflar teşkil eyler ki Makedonya, Arnavutluk, Girit Arap ve Ermeni meseleleri ve bunlara ecnebinin müdahaleleri bu nevidendir.

İşte birinci cihan harbi, Osmanlı İmparatorluğunu böylece en had ve müzmin bir çözüme ve çökme safhasının buhranları içinde buldu. İmparatorluk, bu buhranlara rağmen içine girdiği büyük harpten mağlûp sayılarak çıktı. Artık mağlûp İmparatorluğun geniş toprakları, Avrupalı ihtirasları şiddetle tahrik eylemeye başlamıştı. Karar sarıhtı: (Hasta adam) ı ortadan kaldırmak lâzımdı. Dahili tecanüssüzlük, Avrupalılara bu kararlarını kolaylaştırıcı bir manzara halinde görülmüyordu. Zafere rağmen harbe devamdan usanan milletleri muvacehesinde galip devletler bu kararın tatbikine elverişli unsurları bulmakta gıcıkmediler. Yunan ordularını, Anadoluda bu kararlarının son safhalarını tatbikine memur ettiler, ve yer yer maddeten, ma'nen perişanlık gösteren Osmanlı İmparatorluğunun iç manzarasından faydalanmaya başladılar.

Bu dağınkılık, iç ve dış husumet-

ler ortasında memleketin hakiki sahipleri bulunan Türkler, Mustafa Kemal'in elinde yükselttiği meşalede çıkar yolu gördüler. Bu meşalenin aydınlattığı devre, hepimizce bilinen (İstiklâl mücadelesi) dir ki 21/22 Haziran 1919 tarihli Amasya tamimi ile Lozan'a kadar süren zamanı ihata eder.

Akdeniz kıyılarında, büyük Başbuğunun işaret ve emreylediği kurtuluş hedefini bulan Türk ordusunun Zafere, Anayurtta her türlü yabancı iddiaları çürüten bir millet diriliğinin bürhanı idi. Bu bürhan karşısında 21 sene evvel irkilen Avrupa, (Lozan) da bir kerre daha yaşamak hakkı ve İstiklâl azmi sabit olan büyük bir milletin davasını kabule ve onu eşit bir millet halinde büyük insanlık âilesinin bir uzvu olarak selâmlamaya mecbur kaldı. İşte Lozan, bu suretle (şark meselesi) nin kilidi, ve binek taşı olan (yakın Şark) hâdiselerini tasfiye ile bu coğrafi sahada sulh ve sükûnu ve bu sulhü sükûn içinde bütün yükselme azm ve kararını gerçekleştirmeye muktedir hür bir milletin müstakil devletinin varlığını ahden ve hukukan tesbit eylemiş bir vesikadır.

Lozan, bu bakımdan büyük bir eserdir. Onu diğer muahedelerden üstün kılan hususilik şekil, ruh ve muhteva bakımlarından olan farklarıdır. Lozan, bir kerre, Akvam Cemiyeti paktına istinaden yapılan muahedelerden farklı bir yazılıştadır; ihtilâflı meselelerin halline dair atıfları havi dir; yüz kırk üç maddelik bir metin ile on yedi parçadan mürekkeptir. Ve böylece tek ve müttehit bir muahededden ibaret değildir, âkidler arasında eşitlik vardır. Onun hükümleri, ana hatlarıyla, iki bölümde hülâsa olunabilir: Biri, kapitülasyonlar, ecnebi postalar, ecnebi mahakim, malî imtiyaz ve ma-

aflıklar gibi Osmanlı devletinin çözülüp dağılışını hızlandıran bütün meseleleri kestirme yoldan tasfiye eden hükümler; diğeri de, yeni devletimizin ve âkidlerin karşılıklı ve eşitlik esasına dayanan mükellefiyet ve vecibelerini ihtiva eden hükümlerdir.

Lozan, diğeri bir hususiyetile, yani mubadele mukavelesini, bir çok kritikler celb etmiş olmasına rağmen, tasdik etmekle millî tecanüsümüzü temin, Karalarda olduğu kadar Türk kabotaj hakkını tanımakla da denizlerdeki hâkimiyetimizi kabul eylemiştir. Lozan, ruhundaki yenilikle de asırlardanberi birbirleriyle tezat halinde bulunan Şark ve Garp âlemlerini birbirleriyle birleştirmiş; ve Şark âleminin önderi sıfatile Garp medeniyet dünyasına girişimizin kat'î merhalesi olmuştur. İstiklâl sistemimizi sağlayan Lozan, boğazlar üzerindeki hâkimiyetimiz bahsinde ise o günün şartlarına göre bir hal sureti kabul eylemiş; ve bu hal suretine göre tahkim edilmeyecek olan boğazların murakebesi riyasetimizde beynelmilel bir komisyonun idaresine verilmiştir ki emniyet ve birlik sistemimizde mühim bir unsur olan boğazlar üzerindeki bu hal suretini, yakın geleceğin getireceği fırsat ve imkânlara bırakmış olmakla aldanmamıştık.

Osmanlı devletinin Avrupada yayılışı itibarile (Ondördüncü) asırdan iti baren tarihi ehemmiyetini alan boğazlar, bir mesele halinde ve Şark meselesinin unsurlarından biri olarak zaman zaman tarih ve siyaset sahnesinde görünmüş; ve rakip Avrupalı devletleri şu veya bu şekilde meşgul eylemiştir. Onun asıl Şark meselesinin bir unsuru olarak bütün ehemmiyetile nazara alınması, Rusyanın Karadenize inmesini ve Kırım'a istiklâl verilmesini intaç eden (1774) muahedesiledir.

Bu başlangıç üzerinde hâdiselerin seyrini dikkatle takip eden İngilizlerin, (1784) de Rusya ve Avusturya ve Osmanlılar arasında vukua gelen muharebe sonunda, Rusyanın cenuba doğru genişlemesine mani olmağa çalıştıklarını; ve (1789) da da bütün şümülüyle beliren boğazlar meselesi üzerinde İngiliz ve Rus taleplerinin mücadeleye haline geçtiğini görürüz. Bu, birbirine zıt görüş ve isteyikler; 1833 yılına kadar boğazların, Osmanlı devletinin kara suları durumunda bulunduğundan bütün harp gemilerine kapalı kalacağı formülü ile idare edildi. (1833) de Mısır Valisi Mehmet Ali Paşaya karşı aciz duyan İmparatorluğun, imzaladığı (Hünkâr iskelesi) muahedesile, Rus gemilerine tanıdığı bağazlardan geçme hakkı İngiltereyi tahrikte gecikmedi.

1833 den sonra Osmanlıların dostluğunu kazanan İngilterenin yardımı ve eşitlik iddiasile (1841) de nihayetlenen muahede yenilenmedi; ve bu muahedeyi tadil için aynı yılda toplanan Londra konferansı, harpte ve sulhte boğazların bütün devletlere kapalı kalmasını milletler arası prensipi hâline koydu; Bu prensip, birinci cihan harbine kadar sürdü. Ancak 1856 Paris muahedesine Karadenizin askerlikten tecridini kabul eylemişti ki bu hüküm, bilâhira 1870 de kaldırıldı. Bu kaldırışa göre Bâbiâlinin muvafakatına bağlı kalmak şartile boğazların dost devlet donanmalarına açılması kabilidi, esasta bu hüküm, 1841 mukavelesinin dayandığı prensipleri değiştirmiyordu. (On sekizinci) asrın sonlarile (on dokuzuncu) asrı meşgul eden boğazlar meselesi üzerinde birinci dünya harbine kadar geçen müddet içinde Rus ve İngiliz görüşlerinin değişmediği, yalnız (1907) de İngilizlerle yaptıkları mukaveleye dayanarak Rusların, kendi talep ve görüşleri ü-

zerinde pek ziyade ümide kapıldıkları, ve nihayet 1915 anlaşmasıyle de kağıt üzerinde boğazlara sahip oldukları görülür.

(1915), bilindiği gibi; birinci cihan harbinin ilk yıllarındandır; ve bu harp içinde boğazların oynadığı rol büyüktür. (boğazların müdafası) hâdisesi de Türk tarihinin en parlak sayfalarından birini kaplar.

İşte, uzun tarihi olaylar arasında (Lozan) siyasi zaferinin ehemmiyetini ve onun sağladığı emniyet ve birlik sistemimizde bir pürüz halinde kalan boğazlar meselesinin şumul ve mahiyetini kısaca anlatmaya çalıştık. (Lozan) ın, sağladığı istiklâl davası karşısında o günkü şartlara ve milletler arası münasebetler manzarasına göre gelecekteki ilk imkâna bırakılan (boğazlar) meselesi de Cumhuriyet Hükümetinin uyanık teşebbüsleri sayesinde (1936) da, kollektif emniyet sisteminde görülen buhran dolayısıyla, (Montrö) konferansı ile bertaraf edilmiş; ve kat'î hâkimiyetimize bırakılmıştır.

Her iki siyasi zafer, Millî dava yolumuzun birer merhalesidir. Bu merhaleleri, her yıldönümlerinde selâmlarken duyduğumuz iman ve heyecanın Millî İstiklâl savaşının ruh-

larımızda yarattığı ateşten yoğrulduğunu anlıyoruz. Dünyanın beş kanlı yılı içinde Türk Cumhuriyetinin ve Türk Milletinin Millî Şefi emrinde, yurdunda sulh ve sükûn ile yaşamakta bulunması bir tesadüf ve talih eseri değildir. Bunu, Lozanın büyük kahramanının bundan (yirmibir) yıl önce Millî menfaatları her şeyden üstün ve her şeyden mukaddes tutan uzak ve aydınlık görüşlü sarsılmaz sebat ve metanetine, Lozanda çetin bir mücadeleye ile ağarmağa başlayan ve ondan sonraki kuruluş devrimizin durmak bilmeyen hummalı mesaisile de ağarma sahasının genişlemesine rağmen değeri daima taze ve genç kalan bu kahraman başın başımızda bulunuşuna borçluyuz !

Bütün bir milletin sevgi ve saygısı onunla beraber ve Millî dava yolunda gönüllerimiz onun emrindedir.

Ebedi Şef Atatürkün ruhundan yükselen kıvılcımla tutuşan bir milletin ruh uyanıklığı, Lozanın (21)ci yıl dönümünde de dünkü ve bugünkü nesillerile birlikte Millî Şefinin elinde yükselttiği bayrağın sarsılmaz ve yıkılmaz bir burcudur; ve bütün dünya sarsıntılarına rağmen bu burcun şeref yeri, sonsuzluğun aşınmaz göğsüdür.

K O N Y A

N. F. BAŞTAK

(Baş tarafları evvelki sayılarda)

Neolitik devirde Konya — Hitit Medeniyeti ve Konya — Pelasgi = Luvi'ler — Deniz akvamu — Lidya'lular, Etrüsk'ler, Karia'lular, Likya'lular, Pisidia'lular, Kilikia'lular, Yeni Hitit'ler, Kappadokia'lular, Troya'lular, ve Phrygia'lular Lykaonia yani Konya hattası ile olan âlâka ve münasebetleri — İranî'ler zamanında Konya — İskender ve halefleri ve Hellenistik devir — Roma'lular zamanı — Bizans'lular devri — Selçuki'ler ve Karaman oğulları zamanında Konya — Osmanlı İmparatorluğu zamanında Konya.

XII

Firikyalılar — Firikyalıların menşe'leri ve tarihleri

Şark âleminde Firikyahılar, Hititler kadar ehemmiyetli bir rol oynamamışlardır; fakat zamanımızın müverrihleri onlar hakkında daha iyi malûmata maliktirler. Firikyalılar sahnada daha sonra görülmüşlerdir; onlar Yunanlılara daha yakın olarak yaşamışlardır; bıraktıkları kitabeler kısa ve pek azdır, fakat bütün kıymetleri tayin edilmiş olan harflerle yazılmışlardır; onların nereden geldikleri, hangi âilei - akvama merbut oldukları, ve hangi lisanı söyledikleri malûmdur. İsa'dan evvel beşinci asırda Herodot ve Lidya'lı Kisantos şu noktayı müttefikan naklediyorlardı ki Firikyalılar da komşuları olan Bitinyalılar ve Misiyalılar gibi menşe' itibarile Trakyadan idiler, ve küçük Asya'ya, boğazları geçerek girmişlerdi. Bu iddiayı haklı çıkarmak için zikir ve irat olunan şeyler, yalnız, bu muhaceretin Gedis = Hernos ve Mendires — Méandros vadilerinde yerleşmiş olan kabilelerde bırakmış

olduğu hatıralardan ibaret değildir; şu vak'a üzerine de istinat ediliyordu ki: ayrılışdan pek çok asırlar sonra bile, aynı kabile ve şehir isimlerine, birbirile ancak hafifçe bir telâffuz farkı arz ederek, Çankkale boğazı = Hellespont'un garbında ve şarkında, yani hem asıl Trakyada, hem de bazan "Asya Trakyası," da denilen hattada tesadüf olunuyordu.

Buna muadil bir müşabehet ve mukayese vaz' ve tesis etmeksizin, şu da iddia ediliyordu ki, o da, Firikyalılar ile Ermeniler arasında da sıkı bir münasebetin mevcudiyetidir; bu sonuncular, Herodota nazaran bir "Firikya müstemlekesi," yani Firikyalılardan ayrılarak Ermenistan denilen hattada yurd tutmuş bir muhacirin zümresi olacaklardı.

Serhes = Xerxes'in ordusunu teşkil eden akvamı tadat ederken müverrih diyor ki "onlar (Ermeniler), Fi-

rikyalıların aynı teçhizata mâlik idiler ve muharebeye aynı kumandanın idaresi altında yürüyorlardı. Firikya lisanının bu yaklaştırmayı tekzip etmemesi için bilinmesi icap eden şeyler pek azdır, fakat, her halde, Herodot'un kullandığı tabirler tarihin kabul edemeyeceği bir faraziyeyi tazammun etmektedirler. Ermenistanın, sekencesini garpten aldığı kabul etmek müşküldür. Ermenilerle Firikyalıları arasındaki akrabalık, eğer bu hakikat ise, diğer bir tarzda daha iyi izah olunabilir. Her iki kavim de aynı bir kökten, Arya ailesinin, pek eski zamanlarda, birbirinden mütebait iki budağa inkısam etmiş olduğu, aynı bir ana dalından neş'et etmiş olabilirler. Müsterek ceddelerden bazıları Karadenizin şimalini dolaşmış ve Avrupanın cenubu şarkıysını iskân etmişlerdir, ki pekçok sonra, buradan kalkarak Küçük Asya üzerine dönmüşlerdir; diğerleri şibih cezireye, mukabil uçdan: Kafkas geçitlerinden yahut ta Anadoluyu İran yaylasına rapteden yüksek araziden geçerek, yanaşmışlardır. Bir çok asırlar birbirini kaybettikten sonra, tekrar (Kızılırmak = (Halys) üzerinde buluşacaktır, çünkü bu nehrin menbaı Ermenistenda olduğu, mecrasının orta kısmı da Kappadokya ile Firikya arasında hudut teşkil ediyordu.

Bu meseleyi bukadar münakaşa etmek zaten lüzumsuzdur; Firikyalıların menşe'leriyle bunların diğer kavimlerle olan akrabalıklarına müteallik ananeleri hatırlatmaktan maksadımız bunların ırk meselesini hal ve fasletmesidir, Firikyahılar hiç şüphesiz Arya ailesine mensupdılar. Zaten (Seyidgazi) civarındaki kaya üzerine hâkkedilmiş kitabede okunan kelimeler bu meseleye nihayet verirler. Bunların lisanları, hemdn hemen Yunancanın bir lehçe (Diyalecte) si gibi nazarı itibare alınabilir: denilmiştir ki:

Firikyahılar "Şarklı Yunanlılar,"dır; bu yaklaştırmayı haklı çıkaran şeyler Yunan yarımadasında, Trakyahılar ile Yunanlıların ecdadı arasında teessüs etmiş olan sıkı münasebetlerdir; Bütün ezminei kadimenin şahadetine göre: Olimpos ve Pindos vadilerinde yerleşmiş Trakya kabilelerinden ki Yunanistan Bacchos ibadetiyle «Muses» ibadetini ahz ve iktibas eylemiştir; «Orpheus» Trakyalı bir destancı = (chantre) idi.

Şimdi bu kavmin Anadoluya hangi tarihte geçtiği meselesi kalıyor: Yunanlıların okadar yakın akrabası olan Trakya Kabilelerinden bir kısmını Küçük Asyanın göbeğine kadar sevkeden muhaceret ne zaman vukua gelmiştir? Bunlardan ilk kabilelerin boğazları aşmış oldukları seneyi hattâ asrı tayin etmek... bunu düşünmemelidir. Bu hadler içerisine vazolunursa mesele, gayrikabili haldir. Bilâkis, Küçük Asyada birbirini takip etmiş olan akvam dizisi arasında ve hiç olmazsa, her biri nöbet nöbet orada birinci rolü oynamış ve komşularına sasanatlarının ve medeniyetlerinin kuvvet ve nüfuzunu hissettirmiş olan akvam meyanında, Firikyalıları verilmesi lâzımgelen mevkiin tayinine teşebbüs edilirse pek mümkün bir çarei hal bulunabilir. Bu sahnede kendini göstermiş olan bütün akvam içinde tarih itibarile en eskisi Hitit kavmidir. Bizzat Hititlerin kendilerine ait olup Anadolunun muhtelif yerlerinde, ezümle Boğazköyde, Alışarda, kültepede ve daha sair yerlerde bulunan levhacıklardan başka, Mısır vesikaları, bu kavmi bize, (Totmes = طوتمس) (Seti = ستي) ve (Ramzes = رامزوس) zamanlarında, yalnız şimali Suriyenin hâkimi olarak değil, fakat fazla olarak bütün Küçük Asya üzerinde, (Boğazköy = Hattuşaş) dan verilecek bir işaret üze-

rine azim miktarda orduların torosları aşarak (Âsi = Oronte) nehri vadisinde Firavunlara karşı mubarezeye gelmelerini, ve daha sonraları, (مفتاح) ve üçüncü Ramzes devirlerinde, Mısır hudutlarına hücum etmelerini temin edecek kadar faikiyyet ve hâkimiyyet icra ettiğini gösteriyorlar. Pek mühim temel değildir ki, Firikyalıları, eğer o zamanlar yarım adaya gelmiş bulunuyorlarsa, ister istemez, bu büyük hareketi akvam içinde, bizzat sürüklenmiş, bu harekete iltihaka tasaddi etmiş yahut mecbur olmuş, dağları aşarak Suriyeye inmiş olsun? Halbuki Hititlerin kendilerine yardım için davet ve celbettikleri akvamın ve gerekse Teb'li kâtiplerin, biraz daha sonra, "deniz akvamı," tesmiye ettikleri kavimlerin listesinde, hiç bir yerde Firikyalıların ismine tesadüf olunmuyor.

Eğer bu vakayin muasırı olan metinler, bu muharebelerin hikâyesi esnasında, Firikya zümresine mensup kabileleri zikretmiyorsa, o halde bunların henüz boğazları aşmadıkları, ve henüz Avrupada (Trakya ve Mesya = şimdiki Bulgaristan ve Sırbistan) oturmakta oldukları anlaşılabilir mi? Zaten bu kavmin kısmı küllisi, Romalıların fütuhâtına kadar istiklâlini ve kendilerine mahsus yaşayış tarzını muhafaza etmiştir. Her şey, Yunanlıların, Firikyalıları mevzuu üzerinde bildikleri ve hikâye ettikleri şeyler, bu kavmin elinin ve asarının tanıttığı âbideleri tetkik ve muayene etmeyi bilenlerin bunlardan anladıkları her şey bu farziyeyi teyit ve tasdik eder. Garp sahili üzerinde İzmir, Efes ve Milet'e, şimal sahilinde Sinop'a mün-tehi olan yollar vasıtasıyla İonyalıları = İoniens, Firikya milletini terki-beden zümrelerin başlıcası ile, yani Kızılırmak mecrasının ortası ile Sakrriya ve Mendres menba'ları arasında

mahsur yayla kısmına ismini vermiş olan zümre ile pek erkenden tesisi münasebet eylemişlerdir.

En eski Logographe (müverrih) ların zabt ve kayıt eyledikleri bir İyoniyen ananesi bizzat Firikyalıların, kendi mazilerine dair mugfaza etmiş oldukları hatıraların bir aksi sedasını saklamış olmalıdır; İmdi bu anane, Firikya kabilelerini yarım adaya sevk eden muhacereti pek çok yükseğe çıkarmaya mztamayıl bulunmayordu; zira Lidyalı Kısantos, bunların Avrupadan Asyaya ancak "Troie," muharebesinden sonra geçmiş olduklarını kabul ediyordu.

Strabon da şu ciheti nazarı dikkate arz ediyorki bu iddiayı Homer'in şiirlerindeki şahadet ile telif etmek müşküldür; Bu şiirler, frikyalıları Troyalıların komşu ve müttetikleri gibi göstermektedir; halbuki eski Yunanlılar indinde Homer ile muhalefette bulunmak hoş gitmezdi, nitekim Avrupalılarda da, pek çok zamanlar; tarihidime temas eden her hangi bir adam, her şeyden evvel kitabı-mukaddes ile mütevafık düşmeye çalışırdı. Binaenaleyh kabul edilmişirki (Âğa memnun) un kumandası altındaki Ahalı Yunanlılar Asya toprağı üzerine çıktıkları zaman orada Frikyalıları tesadüf etmişlerdiki bunlar çoktan kendi öz memleketlerinde, çoktan vasi bir arazinin sahibi olarak kendilerini göstermişlerdi. Fakat, hattâ bu davayı noktai azimet edinmiş olan muharrirler için bile, Trakyalı Bryge (Frikyalıları)lerin muhacereti, şu efsanevi devirlere ait olan ve ezminenin karanlıkları içinde kaybolan vak'alar-dan madut değildi. Strabon şunu demekle iktifa ediyorki: bu kabileler yarım adaya «Truva harbinden evvel» girmişlerdir.

Hiç bir zaman ne Frikyalıları, ne de Misiyalıları ve Litiniyalıları, eskiler

tarafından Küçük Asyanın en iptidai sakinleri gibi, yani Yunanlıların bu gibi ahvalde kullandıkları tabiri alarak «yerli = Autochthone» ları gibi ad ve telâkki edilmemişlerdir.

Bu malûmata son derece şiddetle itiraz olunabilirdi; fakat bunların kıymetlerini artıran şey şudur ki bunlar, ondokuzuncu asır içinde, Leake, Stewart, Texier ve Ramsay gibi arkeoloğlar tarafından bizzat Frikya arazisi üzerinde keşfedilmiş olan âbidelerin müverrihe telkin ettiği fikir ve mütalaaalarla tevafuk etmişlerdir. Dar bir saha içersine sıkışmış olan bu âbidelerin hepsi de öyle bir hattaya aiddirler ki orada bulunan eserlerin şahadetleri Frikya ırkının mehdizuhurunu olmasa bile, hiç olmazsa, üzerinde bu ırkın inkişaf ettiği ve kuvvetli bir devlet tesis eylediği sahneyi oraya vaz'etmekte müttetikler. İşte buradadırki birçok mabetler ve bu mabetlere hasrütahsis edilmiş olan bir çok eşya, meselâ İskenderin, üzerine elini ve kılıcını kaldırdığı meşhur kağı ve bundaki «kör düğüm», bir çok mukaddes kaynaklar, Gordion ve Midaion(x) gibi şimdi düşmüş ve bir takım köyler derecesine inmiş olmakla beraber; uyandırdıkları bir takım hatıralar hasebile yine muhterem ve mübeccel olan bir çok şehirler, bütün Frikya efsanelerinde arzı vucut eden Gordiyon ve Midas isimindeki şu meşhur Kralların hatıralarını muhafaza eylemişlerdir.

Kendilerine o kadar çok masallar isnadolunan bu isimlerin sahiplerinin tamamile efsanevi olduklarına zahip olunabilirdi; fakat işte, Frikya

(X) Konyanın yedi saat kadar şimalinde ve demir yolu üzerinde bulunan ve yanlış olarak İstasyonda ismi Meydan yazılı olan Köyün de ismi, köylülerin telâffuzu vechile Midan dır ki bu da Midayan'dan bozulmuştur. Midas'ın şehri demektir.

kabirlerinin cepheleri üzerinde mahkûk bir halde, ve gözü en eski Yunan kitabelerinden daha fazla şaşırmayan ve müşkülâta düşürmeyen harflerle yazılmış olarak bu isimler okunmaktadır. Burada artık şu Hitit hiyerogliflerinin izi yoktur; fakat iş bundan ibaret değildir; bu metinler vasıtasıyla şekil ve halişlisini bulabildiğimiz elifbada, Kıbrıs elifbası gibi Fenike hurufatının yarım adaya duhulünden evvel, orada istimal edilmekte bulunmuş olan pek eski bir yazı tarzında müştak da değildir. Daha fazlası da vardır: bu yazı, Likya, Karya elifbaları gibi, Fenike elifbasından alınmış olan harflerin yanı başında, bizzat Kıbrıs metinlerinde yaşamakta devam etmiş olan şu İlk Asya elifbasından iktibas edilmiş bazı unsurları da ihtiva etmez. Burada, Yunan lisanında yazılmış vesikavî kitabelerle tanıyamayacağımız bir tek harf yoktur. Frikyalıları doğrudan doğruya Fenike elifbasının taklidi değildir; onun bütün harflerini ihtiva etmez, ve bunda bazı harfler vardır ki ötekinde yoktur.

Frikyalıları elifbası, Fenike elifbasına Arhaik Yunanca elifbalardan birisinin tavassutu ile merbuttur; bu mutavassıt belki İyonya elifbası, belki de, daha kuvvetli bir ihtimal ile, Adalar elifbasıdır. Thera (santorin) adasında bulunmuş olan bir kaç kısa metne en eski Yunan kitabeleri nazariyle bakılmaktadır, ki bunlarda harfler hâlâ Fenike harflerine büsbütün yakın şekiller arz etmektedirler.

Bu metinlerin, İsa'dan evvel dokuzuncu asrın nihayetinden daha öteye çıkabilecekleri zanedilmekte, ve umumiyetle onların sekizinci asra aid oldukları kabul edilmekte, hattâ bazı yedinci asra kadar da inilmektedir.

En eski tarihi kabule kadar gidelim. Théra kitabelerile Frikyâ mezarlıklarında bulunan yazılar arasında bir çok seneler; belki bir asır farz etmeye mecbur olacağız; Bir asır ... Bu yazının istikametini, değiştirmek, bazı harfleri terk ettirmek, ve bunların yerine yenilerini icat etmek ve muhafaza edilmiş olan harflerden bir çoklarının kıymetlerini değiştirmek için muktezi olan tadil, islah ve tatbik mesaisi için çok değildir. Nihayet, şu veyahut bu tarikle, Yunanlılar tarafından bu vasıtanın, Frikyalıları gibi, kendilerinin doğrudan doğruya komşusu olmayan fakat, sahildeki İyoniyen ve Doriyen şehirlerinden bir çok tabii manialar ile ayrılmış bulunan kavimlere nakli için bir hayli zaman lâzım olmuştur.

İşte bu suretle sekizinci asrın nihayetine ve tam bu intikal ameliyesinin bir nevi delilini verebilen bir tesadüf ile aynı neticeye varılabilir, bu da kendilerinde (Midas ve Frikyâ hakkında, Atina'nın zengin ve merak âver hiçvî dramının oynandığı şu hikâyelerin parlak nescine karışmış olan bazı tarihi malûmatın meydana çıkarılması ve yekdiğerine yaklaştırılması ile mümkün olmaktadır. Meselâ: İşte bir delil ki Herodot bunu Lidya tahtı - hükümrânisini Héraclide'lerden Mermnade'lara geçiren vakayinin hikâyesinde ileri sürmektedir.

Yeni sülâlenin mümessili olan Gyges evvelemerde hükümetinin eski hânedan taraftarları tarafından duçarı itiraz olduğunu görmüş idi. Sonra Delphes'deki Pythie hâtifi tarafından verilen cevap üzerine düşmanlarına terki silâh ettirmeye muvaffak olan Gyges "Delfi Apollo'nuna, zengin tekaddümeler, altın ve gümüşten mamul bir takım eşya hediye etmişti ki, müverrih bunları biraz tafsilât ile tasvir ve sonra ilâve eder.

"İttılâatımıza göre, Gyges Barbarlardan (Delf) hâtifine tekaddümeler gönderenlerin birincisi olmuştur. Hiç olmazsa Frikyâ kralı ve Gordiyos'un oğlu Midas'dan sonra birincisi, filhâkika Midas, icrayı adalet için üzerinde oturduğu ve hakikaten görülmeye lâ-yık olan ve Gyges'in Krater (Şarap bardakları) nın bulunduğu (Korint'li-lerin hazinesi) nde teşhir edilmiş olan tahtını (Delf) hâtifine vakf ve teber-rü' etmişti. Eğer, zannedildiği gibi Gyges, 687 den 653 e kadar hüküm, sürmüş ise, daha erken olarak, Midas ın zamanı hükümetini 700 e doğru vaz etmek muvafık olur.

Bu tarihten evvel, Yunan medeniyetinin tesiri yarımada'nın içerisine nüfuz etmemişti. Felsefenin ve Ribiyenin terakkisinden evvel, Yunan âleminde, Kurunu - vustâ Avrupasında Papa'lığın oynadığı role müşabih bir rol oynamış olan şu "Sanctuaire,, den bahsedildiği henüz işitilmemişti. İyoniyenin feyz ve ikbalinin ve genişleyip etrafa yayılmak kuvvet ve kudretinin evci rif'ate vasıl olduğu an sekizinci asrın ikinci nısfı ile yedinci asrın birinci nısfıdır. İyoniya daha evvelden dâsitâni şiir "épopée,, de emsalsiz bir harika husule getirmişti. Archiloque ile de Rebab-ı şiiri vücuda getiriyor. San'at sahasında, Paros mermerini yontmağa başlıyor. Asiyâi tezyinatın kendilerine arzettiği karışık ve muayyen bir nisbeti olmıyan şekillerden İyoniya'nın mimarları sütünlarının ve saçaklarının unsurlarını ahz ve iktibasa çalışıyorlar. Bu mimarlar, mesut bir surette intihabı, namının kendisine daima merbut kaldığı şu necip ve lâtif nümunenin muvaffakiyetini intaç eden nisbetleri ve hatları aramaktadırlar. Bu velût faaliyetin ve icatkâr dehanın açılıp inbi-sat etmesi, cüretkârane bir yayılıp

intişar etme hareketile birlikte vukua geliyor.

İyonya şehirleri (Phase = Rion) ve (Borysthène = Dniéper) ağızlarından Nil ağızlarına kadar gemilerini sevk ve ticarethanelerini yayıyorlar, ve Milet şehri, Tyr = Sur ile beraber, Akdenizin şarki havzasının en büyük ticaret anbarı oluyor.

Karya'nın Dori-lerle meskûn şehirleri, Mysia'nın Éoliyen'leri, her ne kadar daha küçük bir hamle ile de olsa, bu mütenevvi hasılatın cehd ve mesaisine de, muvaffakiyetlerine de bu ticarî teşebbüslerin tehlikelerine de, kâr ve menfaatlerine de iştirâk ediyorlar. Dolambaç kenarlarile gemilere müsait bir melce' arzeden bir sahil üzerine inşa edilmiş olan bu şehrin pek çoğunun surları haricinde az çok dar bir arazii mücavireleri vardı. Bunların nüfuzları, içerisindeki muharip kabilelerle: Karya'lılar ve Lidya'lılarla, Frikyâ'lılar ve Misya'lılarla çarpışmaya mecbur olacakları kıt'anın dahiline yayılmaya teşebbüs edebilmeleri için kâfi derdede çok değildi. Birbirinden ayıran tepelere ve Küçük Menderes, Gedis. Bakırçayı ve Büyük Menderes'in alçak vadilerine hâkim ve sahip olan bütün bu kavimler

mecralarının, alçak kısımlarında bu nehirlerin suladığı mümbit ve mahsuldar ovalara da hâkim ve sâhip idiler.

İmdi, sahildeki şehirlerin sâkinleri bilhassa deniz cihetinden kaçıyorlar, ve bu tarafta serbest kalabiliyorlardı. Fakat bunlar için hem hudut araziden ve çok defa pek uzaklardan istihlâk ettikleri zehairin kısmı - a'zamını ve mübadelelerinin maddei asliyesini teşkil eden mütenevvi eşyayı ticariyeyi getirmek lâzım geliyordu. Gerek kendilerini ve gerek ticaretlerini beslemek için, içerisine nüfuz edemeyecekleri ve fatih sıfatıyla yerleşemeyecekleri hattalarda bir takım dostlara, ve bu günkü tâbîratla ifade etmek lâzım gelirse, bir takım vekil ve ortaklara mâlik olmak mecburiyetinde idiler.

İşte bu suretledir ki Ahaya'lıların büyük ticarethaneleri reislerle yüksek memleketteki akvam meyânında daha az Barbar olanların prensleri arasında şahsî münasebetler, muame-lâti ticariyeye ve müteakabil misafirperverlik esaslarına müteallik bir takım münasebetler teessüs etti. Hattâ bu rabitalar bazı defa izdivaç rabitalarile de tahkîm ve takviyye edildiler.

(Devam edecek)

KONYA'DA MUSİKİ

MAHMUT R. GAZİMİHAL

V

İlâhî raks :

Cl. Huart gibi Konya'da konaklamış olan avrupalılar Mevlevihanedeki âyinleri ayrı bir ilgiyle seyretmekten geri durmadılar; İstanbulda da bu konuyla ilgilenenleri oldu. Fakat, görüp dinlediklerini tek tük resmetmek veya notaya almak istemiş olanlarının hep uydurma şeyler tesbit ettiklerini yayınlardan anlıyoruz. Bununla beraber, âyin bestelerinin kendi musikicilerimizce yakın zamanlarda notaya alınmağa başladığını ve bu alınanların çokluk o parçaların geçen asra ait hallerini tesbitetmiş sayılabileceğini düşünürsek, avrupalılarda daha eskiden yazılan parçalar da o alınıkları asırlara ait çığır özelliğinden bir dereceye kadar hakikatler aksetmiş bulunacağına da inanmak gerektiğini kabul ederiz. Netekim şu nota XVIII inci asrın başında Chabert adlı bir musikici eliyle yazılarak, ayrıca da armonilenerek Paris'te yayınlanmıştı ki, notaya alınmış ilk Mevlevî ezgisidir:

Parçanın yayınladığı kitabın adı şudur: "Recueil de Cent Estampes, representant differentes Nations du Levant tirées sur les tableaux peints d'après Nature en 1707 et 1708 par les ordres de M. de Ferriol — Ambassadeur du Roi à la Porte — et gravées en 1712 et 1713

par les Soins de Mr. le Hay. — Paris 1714, avec Privilege du Roi. "

Eserde, ezgiyi notaya alan hakkında da şunları okuyoruz: "Explication des Cent estampes p. 25. Paris 1715; Avertissemens: L'Air des Dervichs a été noté par le Sieur Chabert, très — Savant en musique, qui était avec M. de Ferriol; et qui prenait souvent plaisir à le faire jouer par les Dervichs Musiciens, il en a fait la basse. 1707 — 1708. " yani, bu Mevlevî parçasını notaya alan Chabert'in musikide çok bilgin olduğu basso partisini de (o zamanın «şifreli basso» denilen serbes usuliyile) onun alta kattığı, ve bu parçayı Mevlevî musikicilerden sık sık dinlemekten Fransız elçisi Dö Ferriol'un zevk aldığı anlaşılıyor. Demek ki Chabert bu parçayı sık sık dinleyerek bellek fırsatını bulmuş ve o sayede bir hayli ashna uygun olarak yazıya geçirebilmiş. Bir basso partisi katılmış olmasının sebebi de «arzu edildiği takdirde klâvsende kolaylıkla realize edilerek çalınabilmesi» olduğu kendiliğinden anlaşılır. Yani, parça, tekrarlanmak ihtiyacını duyurabilecek kadar hoş ağız gılmış. Umumî etkisi bakımından parça «hüseynî» makamında ve gerçekten de çok yanıktır; oldukça başarıyla yazılmış olduğu besbelli.

Semâin bıraktığı intiba da, Mevlevî raksının çok hoş bir ballet olduğu

The image shows a musical score for two pieces: 'Loure' and 'Gay'. The 'Loure' piece is written in 6/4 time and consists of two staves of music. The 'Gay' piece is written in 3/4 time and also consists of two staves of music. The notation includes various rhythmic values, accidentals, and dynamic markings. The score is presented in a clear, legible format with a large font for the notes and a smaller font for the lyrics and markings.

merkezindedir. Muhtelif avrupalı sey-yahlar hatıralarında bunu hep bu yol-da belirtmişlerdir. Eski asırlarda son zamanlardakilerden daha kalabalık daha ustalık ve gösterişli rakıslara imkân hasıl olmuş olduğu gene o hatıralardan anlaşılıyor. Sultan Veledin «Devre-i Veleliye» denilen rakıs sa-hnesinin uzun asırlar itinalı bir gele-nek halinde devam edebildiği, fakat son zamanlarda zayıfladığı her şey-den istidlâl olunuyor. Eski seyyahla-

rın intibaları her halde dikkatle araş-tırılıp incelenmeye değer. Mevlevî rakısları hakkında H. Ritter'in ilk bir değerli inceleme yayınladığını öğre-niyoruz :

H. Ritter, *Der Reigen der Tänzenden Derwische* (Zeitschrift für Vergleichende Musikwissenschaft I, 33).

Konya mevlevihanesine ait olan şu sema sahnesi, bu mistik raksın yakın zamanlara ait halini gösteren tarihî bir hatıradır.

Değil Konya'ya, hattâ İstabula bi-le ayak basmamış olan tek tük avrupalı bestecilerin «Dönen Dervişler» başlığıyla bazı yazılarında kullandıkları fıkraların mevlevî ezgilerile hiç bir intiba ilgisi bulunmadığını söyle-meye lüzum bile yoktur. Eskilerden Beethoven'in (*Atina Harabeleri*) adlı orkestra yazısındaki fıkra (1812) ye-nilerden de son devir Leh bestecileri-nin en büyüğü sayılan Karol Szyma-nowski'nin Mevlâna Divanından bir

gece şarkısını, yeni bir senfonisinin sonuna koro halinde katmış olması bu kabil şahsî ilhamlardandır. Gerçi, K. Szymanowski, Doğudan mülhem olmak ihtiyacını derinden ve samimiyetle duyarak, ayrıca Hafız'dan bazı aşk mısralarını ve *Cezbeli müezzinin şarkı-ları'nı* da «Lied»ler halinde hayalî şark ezgilerile bestelemiştir, fakat, bütün bunlarda, şarktan ziyade Fransız modernistlerinin etkisi sezilmek-tedir.

Halbuki, bir de hiç ummadığımız E. Furlani'nin «Dönen Dervişler» adlı konser parçasına bakalım: Büsbütün ayrı bir iş, bu raksın kendisinden edini-lmiş bir intiba... Bir gün üstadın evindeydim: Avrupaca tanınmış o hâ-rika parmaklarıyla bana dinlettiği ne-fis parçalar arasında bu da vardı. Sesler bir fırıldak gibi dönüyor, dö-nüyor, helezonlar sihirli büklümlerile hayali sarıyor sarıyor, ve bütün bu kıvrımların ortasında aynı bir mem-leket ezgisi her seferinde başka bir râşeyle vecde geliyordu. Gözümü ka-pamıştım, hayalimde o nefis raksın hatırası canlanmıştı. Furlani neden muvafak olmuştu? — Bu sorunun ce-vabını, kendisile olan uzun ve candan bir hasbühalin şu duygulu cümlesinde buluyoruz. (1) Fransa'daki hatıralarını anan üstad demişti ki: «*Côte d'Azur* de güzel ama, bizim *İstanbul Boğazi'* mizde ondan iki tane var. Ben İstan-bulu her yerin üstünde tutarım ve buralı olmakla övünç duyarım, ben buranın adamıyım....»

Necil Kazım Akses'in ilk bir mö-dernist Türk bestecisi olarak ve fap-taze bir çığırda Mevlânâ' dan ilham-ları yeni bir orkestra parçasında ten-rennüme çalıştığını duyuyoruz. Ken-disine başarılar dilerken, Türk balle-tinde de o vecitle dolu raksın yer bul-masını dileriz. Ünlü Alman dansçısı *Horald Kreutzberg*'in 1935 yıllarında idealleştirmeğe çalışmış olduğu esrar-lı raks da hemen hemen aynı şey de-ğilmiydi? (Resimde onu vecd içinde görüyoruz).

Görülüyor ki, mevlevî sanatından, yalnız «tarihî konserler» teşebbüsüne değil, aynı zamanda modern Türk mü-zik ve sahne sanatına mal olması ge-reken varlıklar da var.

Küçük yazımın bu parçacığını Sul-

(1) O gün not defterime iziniyle bir çok meslek hatıralarını notetmişim,

tan Veledin şu coşkun mısralarıyla sona erdirmekten ayrı bir zevk du-yuyorum:

ای ولد از کفت بس بند دهان یکنفس
وقت سباعت و رقص بشنو بانک رباب

İlâhî vecde ne yaman bir inanışla hazırlanıyor.. Ne yazık ki o sanatın bu ifade gücüne inanamıyanlar, «ilâhî raks» ile «şehvet raksı» arasındaki farkı göremiyenler çoktu. İmkânların aleyhinde risaleler yazanlar görülü-yordu.

Koca Kâtip Çelebi bile ilâhî raksın iç gücünü bir Mesnevî aşığı gibi an-lyamamış, onun hakkını tam bir ta-rafsızlık ve açıklıkla koruyamamıştı; Mizan - ül - hak' da diyor ki: «... Ek-ser taife-i halvetiye âyin ve tariki mürid cemiyeti üzerine bina idüp, tek-ke kurup, hengâmegirlik şartı olan hay ü hüyu âlet-i cemiyet ve medar-i maaş ve rükn-ü intiaş kılup, suret-i ugrıları sefehin garaz-ı sahihi olan emr-i semâ ve hareket-i ızırariyesini — ki ehline mübah olsa gerektir — dâne-i dâm-ı tezvir veya bend-i ahma-kan-ı bednam kılup, o bahane ile be-hâyim makulesi avam üşüp, tekkeye nezr-ü sadakat gelür derler. Ve bu bapta hareket-i devriyenin azim dahl ü tesiri vardır deyü dönmeden dön-mezler.

İblihânın kimi şahid, kimi mürid ve zahid-i bârid olup ash faslı yok ekâzip ile şeyhlerin uçurup... âkil olan ne dahl-ü taarruz marazına müptelâ olur, ne anların dâm-ı hiye-li ile amel ider», (1656).

Fakat bu sözleri ve tenkidleri dik-katle okuyacak olursak, Kâtip Çele-bi'nin de hakıyıkî ârifler için mübah sayılabilecek bir ilâhî raksı görebil-diğini, ancak ârif olamıyan mensup-ları neşterleyip hırpaladığı açık açık görülür. Acıklı bir düşkünlüğü hikâye ediyor.

Yenilik yolunda :

Bir musikinin kemalini sırf *ton sistemi* (système tonal) nin akustik esaslara dayanıp dayanmadığını, makam ve usullerinin bir grameri tedvin edilip edilmediğini dikkate almak yollarından ispata çalışmak, varılacak hükümleri yarım bıraktırır.

Şarkın musikicileri, nazariyat ve teknik bakımlarından, asırlar boyunca yalnız bu işlerle uğraşdılar. Takriben XIII üncü asır sularında Horasanda bu bakımlardan nizamlı bir sanat kadrosu teşekkül etmiş bulunuyordu; Farabî'nin

tedvin etmiş olduğu esaslar iyice geliştirilmiş, bestekârlık kaideleri sıraya konulmuştu. Memleketimiz içinde «divan edebiyatı» nın bestelerini sağlatacak musiki esasları henüz o asırlarda kurulmuştu. Asırlar aşıldıkça teferrüatta ufak tefek farklar oluyor fakat temel hep bir kalıyordu; takriben XIV üncü asırda kadrosunu bütünlemiş olan aynı teknik hiç bir değişikliğe uğramıyordu: aynı «şekil» (forme) zihniyeti, aynı *tekselilik* (homophonie) esası, aynı sazlar, aynı ifade kadroları; itiyadını şehirlerin ârif

zümreleri arasından kökleştirip nesilden nesile aşılamaı öğrenmiş olan aynı sanat konsepsiyonu... Mistik parçalar, lirik şarkılar «zevk ü safa» âhenkleri... Yerinde sayan bir sanat, kulak kültüründe *statik* bir durum... Bu hal, ebetten ezele hep böyle mi gidecekti?... Bu sorguyu açtıran etgiler bize de Batıdan gelmiştir; çünkü, oranın sanat konsepsiyonu onbeş asırdan beridir *statik* durumdan *dinamik* bir tekâmül seyrine geçmiş bulunuyordu: tekseleli musiki *çokseslilik* (Polyphonie) yoluna girdi; Rönesansta *opera* ve *dramatik çığır* doğdu; XVIII inci asır sonlarında *senfonik çığır* gelişti; geçen asrın ortalarında *klasik çığır* yanında *romantizma* belirerek az zamanda olgunlaştı; gene aynı asrın sonlarında genç *millî mektepler* açıldı; ve nihayet *modernist* lerin araştırmaları başladı ...

Bütün bu devreler, alelâde ve gelişigüzel kılık değiştirmeleri değildi; hep şuur dairesinde olmak üzere durup dinlenmeden daha geniş, daha kabiliyetliye, daha şümüllüye doğru yüceleşen gerçekten olgunlaşmalardı. Formlar, çalgılar, bir kelimeyle her araç geliyordu. Öyle bir olgunlaşma ki, etkisiyle Şarkın musikiciliğini de günün birinde sarsalayıp uyandırmamasına maddeten imkân yoktu. Uyanmak kabiliyetini —geçikerek de olsa —gösteremeseydik, Batının esgimesi ithamlarından hâlâ da kurtulamıyacaktık.

Üç çeyrek asır önce Pariste yayınlanan böyle bir ithamı (ibretle düşündürücü tarihî bir belge olarak) burada tercemeyi faydalı buluyorum; F. Clément adlı musiki yazarı diyor ki. «Şarklıların her zaman seslere ve armoniye karşı fazla ilgi göstermemeleri, hele kontrapuntla daha da az ilgilenmeleri, dikkatlerini çeşilli ve ince ifadeli ezgi gösterişleri üzerinde toplatıyor. Ve işte bu hal, onların

(Fizik, asabî, şehvânî hissaslar lehine olarak, hem de bu kelimelerin en düşük anlamlarıyla) zihnen aşağılıklarına işaretidir.» [1] Fakat, aynı yazar, yüksek müzik anlayışının terbiye ile kaim olduğunu bilmektedir; [2] der ki: «Doğal ve özel yaratılış yanında, müzik zevkini *Terbiye, muhit* ve *itiyatlar* tayin eder. Bir insan istediği kadar zeki olsun, eğer doğal vergilerden mahrumsa, hem de aklını kulağına çarpan şey üzerinde muhakeme, mukayese ve tahlile alıştırmış değilse, nefis bir senfoni karşısında hiç bir duygusuz kalabilir.» İşte, musiki kültüründe ileri gidebilmemizin ilk şartı böyle «kabiliyetsizlik» ve «dikkatsizlik» ithamlarından kurtulmaktır. İlk batı etkilerini — coğrafya durumları yüzünden bizde önce İstanbul ile İzmir duymuştuk. Konya çok sonradan İstanbulu örnek tuttu.

İstanbul'a ait yenileşme başlangıçlarını burada uzun uzadı anlatmaya imkân yoksa da, tarihin tanzimata kadar gerilediğini, ilk adımların İtalyan ustalar yardımıyla Saray modaları arasında ve *nizamücedit* alaylarına mahsus *bando musika*'ların kurulması ihtiyacı üzerine atıldığını kısaca hatırlatabiliriz (3)...

Şark musikisinde eşsiz bir üstad olmuş olan Sultan Selim III ün sarayında avrupalı parçalardan anlayış seviyesi gerçi henüz hiç denilebilecek kadar geriydi ve böyle şeylerle karşılaşmak fırsatları son derece azdı ama, eski asırların «Frenk seslerine

(1) Félix Clément, *Histoire de la musique* (Paris 1885, S. 79).

(2) Aynı eser, S. 8.

(3) Bu yolda etraflı bilgi edinmek isteyenler şu kitaplarıma bakabilirler: *Türkiye - Avrupa musiki münasebetleri* (İstanbul 1939 cilt I) Ş *Bursa'da Musiki* (Bursa 1948, Halkevi yayını).

karşı ürküntü, haşyet hattâ nefret ve istihfaf, duygularının azaldığı da muhakkaktı. Sanatkâr Selim III. bile muhtemel olarak ondan zevk duymaya başlamıştı. Başka yerde henüz yayınlanmadığım şu hikâyeciği bu ihtimale küçük bir delil gibi sayabiliriz:

Selim III. yanında bulunmuş ve onun Avrupa medeniyetini meydana getirmek yollu düşünce ve teşebbüslerini hâtıralarında anmış olan Fransız M. Meling, bir fıkrasında Sicileteyn elçisinin kızı ile fransanın sabık İzmir konsolosu kızının Hatice Sultanı (padişahın kardeşini) nasıl ziyaret ettiklerini ve bu iki güzel kızın orada dans edip çalgı çalışmalarının nasıl karşılandığını şöyle anlatıyor:

“Her ikisi de sultana takdim edildiklerinde haklarında pek ziyade teveccühkârane hissi kabul gösterdi, nazikâne istifsarlarda bulundu. Onları tebrik ve tehniye eyledi. Hattâ bir *erganon* (orgue) getirilmesini emrederek (1), madmazel Amoureux onunla türlü havalar çaldı. *Ciddî ve üstadca parçalar pek az takdire mazhar olduğu halde, yürük ve raksengiz olanlar huzza-*

(1) Demekki saraylarda avrupalı çalgılardan varmış.

ru teshir eyliyordu. Bu iki genç sonradan beraberce dansettiler. Zat - 1 şahane parmaklıklı bir paravana arkasına gizlenmiş seyrediyor, kendisi onları gördüğü halde madmazeller huzurundan haberdar olmuyorlardı.

M. Meling memnuniyet-i hazret-i şehriyariyi tebliğe memur olunca nezaket - i Selimiye'den son derece mütehayyir kalmıştır. İki genç veda ederlerken babalarının mertebesine lâyık giranbehâ hediyelerle mazhar - 1 taltifat oldular, Zat - 1 şahane gittikçe Avrupa sanatlarile ilgileniyorlardı,(1)

Demek ki, şen ve şakrak polkalar hoşagitmiş; fakat baskın klâsik parçalar yadırganmış.. Bu gün de ister Konya'da, ister başka yerde öyle kimselerimiz vardır ki, sesli sinemadan edindikleri hatıralara binaen caz havalarını duyunca bir iç gıcıklanması hissettikleri halde, asıl “San'at Musikisi,, olan bir *Bach* veya *Beethoven* müziği karşısında duygusuz kalıyorlar!. *Müzik kültürü* edinmemiş olanlar için (Selim III. çağı ile bu gün arasında fark bulunmayışı gibi) beşyüz yıl sonra da seviyye aynı gerilikte kalacaktır.

(1) *Voyage pittoresque de Constantinople* (Paris).

MEVLEVİLER ŞEHİRİ

KONYA

Çeviren: S. SUNGUR

Yazan: Cİ. HUART

(68 inci Sayıdan Sonrası)

Bu bina dikkate layıktır. Alâeddin Keykubadın şanlı saltanatından ikiyüz yıl sonra mimar ve işçiler vasıtasıyla Suriye'den Küçük Asyaya getirilen Arap mimarisi ananesi Aya-sofya türbesinin medhalinin braktığı te'sir gibi oldukça canlı kalmıştır. Bu, tesadüf ettiğimiz bu çeşit üslubun en sonucusudur. Osmanlı fütühatını takibeden asırda her yerde bununla birlikte Justinien ayasofyanın müştak “İstanbul — kâri,, tip yapılacaktır. Yukarıda görmüştük ki Karaman beyi Mehmet Alaeddin Osmanlılara isyan etmiş ve Adalya muhasarasında öldürülmüştü. Bu vak'a Hierî 825 yılında oluyordu. Bu kitabe Karaman beyinin fecî akibetinden bir sene evveline aiddir. Karaman beyinin, tebaası tarafından. çok sevilmediği anlaşılıyor.

Feridun bey (1) tarafından neşredilmiş olan Osmanlı devletinin resmî mektupları arasında, Akşehir halkı tarafından Anadolu Beylerbeyi Mehmet paşaya yazılmış, ve hicretin tam 824 yılında vefat eden birinci sultan Mhmet tarafından “İzmiroğlu Hamza beye,, gönderilmiş acemce mektuplar vardır. Bu, halk, Karaman beyi tarafından tayin edilmiş olan, validen şikâyet ediyorlardı.

(1) Meşhur Münşeat sahibi Feridun bey. S. S.

Orta çağa ait âbideler resm - i - geçidini bitirmek için “Arslantaş,, denilen ve katî olarak vaktiyle Konyada umumiyetle kullanılan mermerden yapılmış Firikya arslanlarından ismini almış olan ermeni mahallesinde bulup çıkardığımız bir kitabeyi de işaret edelim. Bu mahalle, tekenin doğukuzeyinde ve az ilerisindedir. İşte kitabe:

(Sultanüla'zam Gıyasüddünya veddin elgalip Keyhusrev zamanında Cemalüddin) (İshak bin Yaraâ (*) tarafından bu cami yaptırıldı)

Çerçevenin etrafında:

(607 senesinin safer ayında—Ağustos 1210.)

Bu tarih, hiç bir şüphe bırakmıyor. Bu kitabe, şehrin en eski kitabelerinden biri olmalıdır. Zira Sultanüşşehid birinci Gıyasüddin Keyhusrev zamanına tevafuk ediyor. Bu kitabenin ifade ettiği cami ortada yok yahud hiç yoktu. Şehid sultanın ölümü haberi Konyaya irişdiği vakit bu taşın hazır ol-

(*) Fransızca eserde aynen (yaraâ) yazılmıştır. Hâlen Konya eski eserler müzesinde bulunan bu kitabede (Cemalüddin İshak)dan sonrası gayet sarîh olarak (bin Emir Ali = بن امير علي) dir.

duğu zan olunabilir. Bu mahkûk taş hnsusî bir evin duvarında yapı harcı arasına sâdece gömülmüş vaziyettedir.

Bu kitabeden sonra işte yeni bir servet daha. Bu "Arslantaş,, sokağı geçildikten sonra Celalüddin-i Rumi'nin üstadı ve mesnevî'yi okuyanların malumu olan Şemseddin-i Tebrizî'nin türbesi bulunması dolaysile bu ismi alan müslüman şems mahallesine geliniyor. İki yolun birleştiği noktada bulunan bir çeşme üzerinde, her ne kadar Mısır fatihi birinci Sultan Selim'in muasırı isede, Konyada uzun müddet hüküm süren arap kitabeciliği tarzının izlerini muhafaza eden şu kitabe okunuyor:

(Bu çeşmenin inşasını sultanüla'zam zillüllahi filâlem essultan ibnissultan Sultan Selim şah han bin Sultan Beyazıt han emretti Allah onun zaferlerini şöhretlendirsın sene 926 = 1520.)

Bu, şehirdeki arapça kitabelerin sonuncusudur. Bu andan itibaren artık Konyanın tarihi yoktur: Osmanlı imparatorluğunun Asya vilâyetleri içinde kaybolmuş, hudutlardan uzak olan Konya, artık hiç bir rol oynamaz; ve, isminin canlandığını görmek için ondokuzuncu asra kadar beklemek lâzımdır: Suriye'yi işgal eden Mısır ordusu (1832 senesinin 20 kânunevvelinde burada sultan Mahmudun ordusunu yenmişlerdir.

Onuncu Bölüm

Roma ve Bizansdan kalan şeyler — Vilâyet müzesi — Yeni bulunmuş bir lah:d — Kazılardan elde edilmiş Yunan ve Latin kitabeleri.

Bütün tarihini anlatan şehrin etrafındaki surların kaybolduğu zamandanberi ilk çağ döküntülerinin ve, Konyada ilk çağlara aid bir heykelin ufak bir kalıntısı beyhude yere aran-

mıştır, bununla beraber eski İconium'dan biraz kalıntılar vardır; fakat bunlar, biraz sonra söyleyeceğimiz gibi, ihtimamla gizlenmiştir ve bulmak güçtür.

Garip şey; Şehirde surun tahribinden kurtulmuş ve muhafazasını bir zekî vali'ye medyun olan bir kaç taş var. Burası, bu gün harap ve metruk olan eski Bedesten'dir. Kapının üstünde acemce kitabe; buranın, onaltıncı asırda Kanunî Süleyman zamanında tamir edildiğini ispat ediyor. Bu gün burası yarı yarıya toprağa gömülmüş bir harabeden başka bir şey değildir. Kapı, bir kilitle kapalıdır; ve, buraya girmek için Belediyeden müsaade almak lâzımdır. Burası hiç bir Lucarne = tepe penceresi ile aydınlatılmamış bir mahzendir. İçerisini görebilmek için kapıyı açık bırakmak lâzımdır. İşlenmiş bir kaç taş tertipsiz bir şekilde buraya atılmıştır. Bunların bir hülâsasını yapalım:

İlk bakışta Selçuk işi olduğu itiraz kabul etmez bir şekilde anlaşılan parçalar arasında arma yapmak için, mukaddes Germen — Roma İmparatorluguna ve Rusya'ya nümüne hizmetini gördükten sonra bu gün hâlâ Fener'deki Rum patrikhanesinde bulunan iki başlı Roma kartalına temamiyle benzeyen yine iki başlı Héraldique = Arma şeklinde bir Kartal göze çarpar. Sonra, başında Mitre = eski İranlıların kullandıkları yüksek ve sivri serpuş bulunan aynı devrin Acem te'sirlerinden mülhem olarak yapılmış iki melek başı var. İki köşeye atılmış iki taş, birleştiği zaman, Osmanlı Padişahı ikinci Mehmedin kaleyi tamir ettirdiğini hatırlatan kafiyeyle bir arapça kitabe vücuda getiriyor. Beyitler doğru değil:

(Delili parlak olan adam kaleyi tamir itti; binayı göklere kadar yükseltti.)

(Bu Muradın oğlu Mehmed'dir; hiç bir memlekette bunun eşini görmüyorum.)

(Bu tarihi ağızdan dinleyin; Allah bu binayı yaptıranın adaletini daim itsin.)

Bu tarihi teşkil eden harfler hesabedilince (I) sonunda hicrî 872 (1467 — 1468 senesi çıkar. Bu rakkam şayanı dikkattir: İstanbul fâtihî'nin, Konya'yı Karaman beyi Pir Ahmed beyden alalı iki sene olmuştu; fakat Konya istihkâmlarını tamir ve ıslâh etmeye ehemmiyet veren, Pir Ahmed beyin kardaşı olan İshak beyin tekrar bir taaruzdan az masun ve zaptından az emin olduğunu zannediyordu.

Bir Selçuk binasının döküntüsü olan diğer bir taş yalnız şunu zikrediyor:

(Bu binayı Sultanî, el Hasan, Yusufun oğlu...)

Bu dağınıklık arasında, yapılışındaki zerafetsizlik ve tezyinat çokluğu dolaysile Roma'nın inhitat devirlerine aid olması muhtemel olan bir miktar ilk çağ heykeltraşlık eserleri bulunmaktadır. Bir Fil'i takip eden bir Griffon = efsanevî bir hayvan arma mahiyetinde kullanılan bir Kartal, boynuzlu bir hayvanı avlayan diğer bir efsanevî hayvan kabartmaları. İşte bu eserlerden birinin belli başlı motifleri bunlar. Üzerinde Yunanca bir kitabe parçası bulunan bir diğeri bir cenaze sahnesini gösteriyor; ortasında şöyle böyle okunabilir bir kaç harf var. Üst tarafında bir Fronton = bina cephesi ortasında bir Kartal görülüyor. Frontonun zaviyesi boyunca iki Balık fark edil-

(1) Yani Abced hesabı: S. S.

mektedir. (bunlar, Alaeddin Keykubadın yaptırdığı divarlar üstünde bulduğumuz zaman bizi çok düşündüren ve ihtimal şehrin remzi olan şayanı nefret iki balığın ilk numuneleri olmasın?), solda Coquille = hayvan kavkaası tarzında ve rönesansın çok sevdiği meşhur kılâsik şekilde yarım bir kubbe. İşte Konya müzesi.

Konyanın muteberanından biri olan ve Vali'den sonra en mühim bir şahsiyet sayılan Tahir paşanın konağına bitişik bir avluda bu evin sahibinin şehirden biraz ilerde bulunan kendi tarlasında bulduğu ve onu nakletmeye yarayan A claire voix = aralıklı tahta sandıktan yapılmış ambalajı içinde duran bir lahid gördük. Mezarın fotografisini almak için tahtaları çıkardık. Bu eserde hiç kitabe yok. Bir Bas — Relief = alçak kabartma resim ilk çağlara mahsus kostümleri geymiş ve karşı karşıya oturmuş bir erkekle bir kadını göstermektedir. Lahdin her iki yanı bir Meduse (I) başı ile basit bir şekilde süslenmiştir.

Yine Tahir paşanın konağının bulunduğu yer olan ve Larendede kapısına pek uzak bulunmayan şehrin bu kısmında hükumete aid olup Osmanlı ordusunun subayları tarafından idare edilen küherçilehane (Kalhane) isimli bir müessese var. Burası yalnız ismini zikredeceğimiz ve hiç bir mânâ ifade etmeyen bir binadır. çünkü avlusunda ve parmaklıklı kapıdan biraz ilerde surların yıkıntısından getirildiği şüpesiz olan mermer bir arslan var.

Tepenin biraz ötesinde ve Osmanlı Bankası müdürü M. Köppe'nin oturduğu evin yanında ev sahibinin, bina-

(I) Yunan mitolojisine göre saçlarının her teli yılan haline inkılapetmiş, ve gözlerinde, her gördüğü şeyi taş yapma kuvveti bulunan efsanevî bir mahluk. S. S.

nın temeli atılırken toprakta bulduğu ve yeni eve sokulması için yontulan taşların üstünde yazılı biri Lâtince ve biri Yunanca iki kitabe bulduk. Bunlar tamamen kaybolmadan kopya ettik. İhtimal bunlar bugün yerlerinde değildir. Kitabeler şu Votive = dua eder vaziyette duran heykellerin kaside taşlarını teşkil ettiklerini göstermektedir :

Birinci Kitabe

JRIA

VI. TRAIANI
DIVL. NERVEAD
TI(=)İM. AVRELLIO
NONINO. PIO. AVG. PART
MAX. BRIT. MAX. PONT
MAX. TRIB. POT ^ V
IMP. II COS. III P. P (=)
COL. AEL. HADRI
ANA AVG. ICONIEN
SIVM

(Ha) dria
ni Trajani
divi Nervae ad (nepo)
ti M. Aurelio (Anto)
nino pio Aug (usto) Part
(Hico) max (imo) Brit (annico)
max (imo), Pont (ifici) max (imo)
trib (unitiæ) pot (estati) XV, imp.
(eratori) II, Co (n) s (uli) II, p (ub-
licé) p (osuit)

Col (onia) Ael (ia) Hadriana
aug (usta) Iconiensium.

İkinci Kitabe

L(=)AELIocAESARI
IMPTRAIANI HADI
ANIAVGPONTIF
CIS MAXIMITRIB
POTXXIIMP II COS
III PPFIL DIVITRAIA
NIPARTHICINEPO
TIDIVINERVAEPRO

NEPOTI[∞] TRIBPOTES
COS II COLAELIAH
DRIANA(=)AVG(=)

L (ucio) Aelio Cæsari
imp (eratori), Trajani Hadriani
aug(usti) pontificis maximi
trib (unitiæ) po (testati) XXI,
imp (eratori II; Co (n) s (uli) III P(atris)
P (atriæ) filio, Divi Trajani
p (arthici nepoti, Divi Nervæ
pronepoti, trib (unitiæ) potes (tati)
Co (n) s (uli) II, Col (onia) Aelia
H (a) driana Aug (usta).

Üçüncü Kitabe

AIAOHTYXH
IOY ^ IO N O N ^ IO N
PONKPATICTOEN TPO
TONA INEIAKAI ^ IKAI
OEVNHANTACYNEPBA
^ OMENONNOYPOAYTOY
^ KA ^ N O PECTHCIPINKEY
^ KAI O ΓICTH ^ AMN PAC
EIKONIEWN KO ^ WNIACION
EAYTOYKAITHCNATPI
^ OCEICNANTAEYEP
ΓETHN

Topraktan çıkan bu kitabeler şüphesiz neşredilmiş değildir. Biz Konya'da arayıp bulmaya geldiğimiz tamamiyle ayrı bir devire ait vesikalara şu ufacık kitabeleri ilâve etmekle memnun olarak Avrupalı âlimlerin tetkik nazarlarına koymak maksadıyla ihtimamla kopya ettik. Bu sırada öğle vakti olmuştü; yakıcı bir güneş Aşkaroğlunun evinin gölgesiz avlusunda başımızı yakıyordu.

Arkası var

(§) Bu kitabeden sonra bir rumca kitabe var. Fakat harflerimiz olmadığından buraya geçiremedik. S. S.

Birinci ve ikinci kitabeler de (=) işaretile gösterilen yerde; bir yüreğe yukarıdan aşağı saplanmış ufak bir ok resmi vardır.

ALÂETTİN TEPESİ

Alâettin tepesine bina yapıp yapılmaması, yapılmış binaların yıkılması; bu tepeye ağaç dikilmemesi, dikilmişlerin de sökülmesi etrafında senelerden beri sözler söylenir, fikirler serdedilir.

Bina yapılmamasına, yapılmış olan binaların tevsi edilmeyerek âtiyen geniş zamanlarda kaldırılmasına bir şey denilemezse, tepe üzerindeki gelişmiş ağaçların sökülüp atılması Konya için stetik bakımdan yerinde olmasa gerektir.

Tepenin tarihî ve arkeolojik kıymetini tebarüz ettirmek üzere Türk Tarik Kurumu tarafından 941 yılında yapılan bir kısım hafriyatın neticesi mecmuamızın (II. Teşrin 942 tarih ve 49) nınmaralı nushasında çıkmıştır.

Yukarda işaret ettiğimiz bina yaptırma, yaptırmama meselesi, bu günlerde yeniden mevzuu edildiğini görüyoruz. Bu münasebetle, merhum Mimar Kemâlettin'in vaktiyle (Türk yurdu mecmuası: I. C. S. 330 — 333, yıl 1327 — 1328) "Bir Türk Akropolü," başlığıyla çıkan yazısını aynen iktibas ve neşretmeyi faydalı bulduk.

M. M. KOMAN

— BİR TÜRK AKROPOLÜ —

Avrupanın en büyük asar-ı atıka mütehassısları tarafından 1907 sene-

sinde neşrolunmaya başlıyan Tarih-i Mimarî nam mecmuanın birinci makalesi, bir Türk Akropolü'nün tavsîyf ve tasvirine hasredilmişti. Makalede, Konya'nın tarihî tepesi üzerinde vaki "Sultan Alâettin Sarayı," bakiyesinden olan bir köşke ait malumat verilirken, bu gibi kıymettar eserlerin muhafaza edilmemesinden dolayı asar-ı atıka ulemasının teessüfleri, hattâ teessürleri ilân ediliyordu.

Filhakıyka, bir zamanlar memâlik-i İslâmiyenin Ulema ve Fudalasıyle erbab-ı san'atın içtima'gâhı olan, medreseleri ve kütüphaneleri, camileri, ve sair mebanî âliyesiyle dünyanın birinci derece medenî ve zengin şehirlerinden madud bulunan Konya'nın işbu tepesi' üzerindeki büyük ve müzeyyen saray; cami ve türbeleri; asar-ı mimariye-i İslâmiyenin en güzellerinden ve en kıymetlilerinden idi. Bu harikulade eserin desti tahripten kurtulabilen kısmı Konya ovasına nazır ve dış kapıları yazılı çinilerle süslenmiş bir köşk idi. Köşkün önünde müzeyyen tuğla destekleri üzerine dairen-mâdâr inşa olunmuş bir gezinti yeri vardı.

On iki sene evvel Konya'da tetkikat-i mimariye ile meşgul bulunduğum esnada, o zaman henüz mevcut olan bu kıymettar harabenin muhafazası lâzım geldiğini, yol ve yahut bina yapmak için temellerden taş çıkarmak hatası-

nın artık terk olunmasını hükümetten rica etmiş idim. Fakat bu ricanın ciddi bir tesiri görülmedi ve kıymettar köşk, tahribata bir kaç eene daha mukavemet ettikten sonra nihayet bir gün münhedim oldu.

İşte Tarih-i mimari mecmuasında beyan edilen teessüf ve teessürat, mezkûr köşkün büsbütün tahribedilmekten bir türlü kurtulamamış olmasındandır. Mezkûr mekale köşkü ziyaret eden asar-ı atika mütehassıslarından birisinin, eserin muhafazası için o zamanın vâlisine müracaatı üzerine «merak etmeyiniz tepenin üzerine acele bir yenisini yaptıracağım» gibi bir cevap aldığı ve Türkiyede asar-ı atika muhafazasına memur olanların ne gibi hükümet adamları ile işi olduğu telehhüfle bildiriliyor ve Anadolu'da asar-ı nefise-i mimariyenin, bir mislini daha meydana getirmek kabil olmayan o emsalsiz eserlerin son harabelerinin de bir biri arkası sıra yıkılıp mahv olduğu ve eğer bu tahribat bir müddet daha devam ederse o büyük eski Türk medeniyetinden bir nişane kalmıyacağı aynı teessüfle zikrolunuyor.

Filhakiyka bundan tahminen yarım asır evvel asar-ı-atika tetkikatı için anadolu'ya seyahat eden Fransız âlimlerinden «Teksiye», etrafında müzeyyen çıkmaları ve musanna kuleleri, ve gayet itina ile yapılmış medhalleri havi Konya kalesinin, ozeman daha peh çok harabolmamış aksamina tesadüf etmiştir. Mumailleyh, kulelerin (108) adet olduğunu ve kırkar adım mesafede bulunduğunu ve her kulenin cephesi (10) metro, ve kitabelerinde 7—8 metro irtifaında mermer üzerine mahkûk yazılar mevcut olduğunu, hikâye ediyor, Alman «molt-

ke, dahi eserinde, bu kalenin harikuladeliğinden bahs etmektedir. Şimdi belki yer altındaki temellerinden başka bir eseri bile kalmayan işbu kale, Miladın 1221 senesinde, Sivas kalesiyle beraber, Sultan Keykubad-ı Evvel tarafından inşa edilmiştir.

Kalenin en küçük teferruatına kadar sanat ve nefaset muhafaza edilerek inşa olunmuş fevkalade zinetli büyük kapıları ile burcları, kule ve çıkmaları ve bunların üzerinde kısmen hâkkettirilmiş ve kısmen de çinilerle işlenerek tertip olunmuş âyât ve ehâdisîşerife, Firdevsî'nin müntehap şiirleri mevcut bulunuyordu. İşte Koya'nın onbirinci asrı milâdide vasil olduğu derecei-âliye-i medeniyetin yerinde bu gün, ötede beride kalan bazı asar-ı-mimariye harabelerinden başka maatteessüf hiç bir şey yoktur. O zamanın kesme taş, mermer, sırlı tuğla çini ve yıldızlarla ve pek büyük medeniyeti ile, hâlin, eskisini olsun muhafaza edemeyecek derecedeki iptidâflığını mukayese ederek ağlamamak kabil değildir. Ecdadımızın her cihetle vasil olmuş oldukları o büyük medeniyetden bu gün hiç bir eser kalmamak üzere olduğunu düşünerek o asardan her ne mevcut kalabilmiş ise muhafazasına çalışmak ve bu hususta icabeden fedakârlıktan çekinmemek biz Türklere bir vazifei milliyedir.

Alâettin tepesinin kıymeti tarihîye ve mimariyesi hakkındaki şu maruzatım ümit ederimki esaslı bir surette tedkiykat ve hafriyat yopılıncaya kadar mezkûr tepenin bir taşına bile el sürmemek şartıyla muhafaza ya muhtaç olduğunu izaha kifayet etmiştir. Binaenaleyh tepenin etrafının

yeni, yani asarı atıkaya dokunulmayarak hariçten tedarik edilecek taşdan yahnt kerpiçten, bir divarla muhafazası lâzımdır.

Tepeyi bir hahçe hâline ifrag etmek veya ağaç dikmek meselesine gelince: Böyle bir saha-i-tarfhiyeyi çiçekler ve ağaçlarla park veya bahçe haline getirmek tarihe karşı hörmetsizlik ilân etmek demektir. Sair memleketlerde meselâ: Kahire'de, İskenderiye'de, Atina ve Roma'daki asar-ı bakiye hali aslılarıyla ve çıplak bir halde bırakılmışlardır. Çünkü öyle asâr

bizzat kıymettardır. Onları çiçeklerle tezyin etmek, kendi kıymetlerini takdir etmemeye delâlet eder. Esasen bu gibi kıymettar yerler bir tenezzüh yeri değil, tarih ilminin en çok istitade ettiği bir tettebbu yeri, en faydalı bir dershanedir.

Binaenaleyh, eski Türk medeniyetinin asrımıza erişen son nişanelerinden biri olan Alâettin tepesinin haliyle muhafazası ve her türlü tahribattan korunulması ilme hörmet olduğu kadar Türklüğe de fevkalâde bir hizmettir.

KONYA'DA KÜÇÜK SAN'ATLAR

MİDHAT ŞAKİR ALTAN

II

Dokumacılık

Konya'da dokuma işlerinde çalışan atelye mevcudu üçtür. Vilâyetin birçok kısımlarında, bilhassa dağlık bölgelerde halk iş bölümünün iptidai şeklini tatbik ile ellerindeki tezgâhlarda kendi hayvanlarının kollarından şayaklar, habalar dokuyarak giyim ihtiyaçlarından bir kısmını gidermektedirler. Bu arada Bozkır'da dokunan Bozkır bezi, Bozkır habası, Bozkır şayağı gibi adlar alanları bu havali- de tanınmıştır. Bunların nesçeleri kaba olmakla beraber umumiyetle sağlam ve muttarittir. İçlerinde pantolonluklara elverişli olacak kadar kalite itibarıyla nisbeten inceleri vardır. Bu bezler ve şayaklar top halinde satılır. Toplar tezgâhlardan çıkışlarına göre 2 — 4 metre arasındadır. Enleri dardır.

Konyada kurulu Dokuma Atölyeleri

- 1 — Mehmet Haşhaş atölyesi,
- 2 — Doğanbey yerli dokuma atölyesi,
- 3 — Silleli Süleyman Sırrı ve Şeriki Şükrü usta atölyesi.

Evlerde de hususî tezgâhlar vardır. Bunlar bilhassa muhtelif bezler

ve iç çamaşırlarına elverişli giyecekler dokurlar. Miktarları 800 ile 1000 arasındadır. Ancak muntazam çalışan ve piyasaya mal verilen hususî tezgâhlar sayısı 1934 — 1936 yılları arasında 400 olarak tesbit edilmiştir. Son yıllarda da bu miktar 50 ye düşmüştür.

Mehmet Haşhaş atölyesi : — 1933 te kurulmuştur. İlk kuruluşunda 75 tezgâhla başlanmıştır. Kuruluş senesinin kadrosunda erkek kadın, kalfa ve çirak olarak 150 işçi çalışmıştır. 1940 danberi bu atölye kısmen evlere dağılmıştır. Fa'al bulunan tezgâh sayısı 25 tir. Atelyede masura ve ütü için 4 beygir kuvvetinde bir dinamometre çalıştırılmaktadır.

İmalâtı : Tisör, Kutni, meydanı, muhtelif neviden filoşlu, pamuklu, alacalar; Saten, Kuşak, şarpadır. 1940 daki haftalık istihlal miktarı 300 toptur. Harcadığı malzeme 1000 kilo filoş, 20000 kilo pamuk ipliği, 1000 kilo yerli ve ecnebi boyadır. Bu yıllık vasatî sarfiyatına mukabil yıllık imalât kıymeti vasatî hesapla 30,000 liradır. Fa'al bulunan kadrosunda, 25 tezgâhta bir usta, 35 kalfa 5 çirak çalışmaktadır. 1935 kadrosunda çalıştırılan işçi sayısı 150 dir.

Doğanbey yerli dokuma atölyesi : 18 dokuma tezgâhı, ile Doğanbey nahiyesinde çalışmaya başlamış, 1936 da Konyaya taşınmıştır. Bugün 7 — 8 tezgâhla çalışmaktadır. Doğanbeyli Mustafa idaresinde bulunan atölyenin 1936 kadrosunda 10 usta 1 kalfa ve 13 çirak çalışmıştır. Aynı yıldaki çalışmada 3230 kilo muhtelif pamuk ipliği, 266 kilo ecnebi yün ipliği, 260 kilo mutelif boya, 57 kilo merserize, 29 kilo sun'î ipek ki 4699 lira kıymetinde malzeme harcanılmıştır. Bu imalathanenin 1940 daki vaziyeti bu namla kısmen de Konya hapishanesindeki el tezgâhlarının çalışma iştirakine münhasır kalmıştır. Atelyenin imalâtı yatak, yorgan çarşafı, sofrakımları, peşkirler, alacalar, bez dokumalar, astarlıklardır. 1936 ya nazaran vasatî yıllık imalât kıymeti 1940 da 8000 liradır.

Silleli Süleyman Sırrı ve şeriki atölyesi :

1933 yılına kadar muntazam 24 dokuma tezgâhı ile çalışmıştır. Bu çalışma atölyeden matlup iktisadî ve malî menafii temin edemediğinden 1934 yılından itibaren iş, trikotaja çevrilmiştir. Dokumacılıkta bu atölye kadrosunda iki usta, 25 kalfa, 13 çirak çalıştırılmıştır. Yarım beygirlik dinamometre atölyenin yegâne muharrik kuvvetidir. Trikotaj işlerine çevrilen bu atölyede 64 çorap el makinesi çalıştırılarak fanila ve çorap imal edilmektedir. Kadrosunda 64 usta, 40 masura kalfası, 36 çirak çalışmaktadır.

Malzeme sarfiyatı : 30,000 kilo yerli ve yabancı muhtelif iplik, 10,000 kilo yerli yün, 8000 kilo filoştur. Vasatî imal kıymeti 60,000 liradır. Bu atelye 1933 de dokumacılıkta ancak 15,000 liralık iş yapabilmıştır. Bütün bu atelyelerde ve küçük dokuma tez-

gâhlarında el ile çalışan işçiler dakikada 120 — 130 mekik devri yapmaktadır. Atelye ve tezgâhlar kendi sermayelerile çalışırlar.

Münferit ev ve el tezgâhları sipariş üzerine veya haftalık iplik alarak kendiliklerinben çalışırlar. Kendi hesabına çalışan bir tezgâh haftada 112 metre bez dokumaktadır. İşçi ücretleri atelyelerde metre üzerinden haftalık olarak verilir. Bu müesseselerde çalışan çirakların yaşları 16 — 20 arasındadır. 3 — 5 ay arasında yetişmektedirler. Kalfalık devresi üç yıldır.

Akşehirde Salim Özçelebi'nin 1937 de açtığı dokuma imalâthanesi üç tezgâhla işlemektedir. Yıllık vasatî imalâtı 15000 metre astardır.

Yapı İşleri

Konya koynunda sakladığı Türk Mimari eserlerinin kıymetli bakiyeleriyle şöret bulan ve hususî bir tetkik karakteri arzeden yapı işçiliği tenevvünü ihtiva eder. Bu tarihî bakiyelerdeki millî yapıcılığın esaslarıyla ressamlık, çinicilik, taş ve ağaç oymacılığı, madenler üzerine altın ve gümüş kakmacılığı, kabartmacılığı gibi sanat şubeleri bugün sönmüş bulunuyor. Bu kısma dahil yaşayan küçük sanat şubeleri duvarcılık, suvacılık bir kaç yıldanberi görülmeğe başlayan betonculukla, taşçılık, kaldırımcılık, boyacılıktır. Duvarcılıkta çalışanlar memleket ihtiyacına kâfi değildir. Bunların çalışma devreleri senenin ancak 6 — 7 ayına münhasırdır. Taşçıların çalışma müddeti senede altı aydır. Kaldırımcılık, duvarcılıkla karışıktır. Ve adı kaldırım döşemeciliğidir. Boyacılar ve suvacılar serbest ve gezginci olarak sanatlarını yaparlar.

Cilt işleri Konya'da mücellitliğin Şelçuk ve Osmanlı devirlerindeki fev-

kalâde münkeşif milli hususiyet ve izlerle bilhassa tezhip aharcılık kolları sönmüştür. Bugün muntazam iş çıkararak iki atelyeden başka vilâyet dahilinde mücellitlik sanatile uğraşan yoktur.

Bütün bu sanat subelerinde çıraklara muayyen haftalıklarından maada günlük öğle yemekleri ustalar tarafından verilmesi mutattır.

Yün tiftik ve kıl işleri

Halicilik: Konya halıcılığın Frikyalılar zamanındanberi en çok yayıldığı bir sahadır. Bu yayılmanın bilhassa Konya dahilinde Lâdik ve Sille'de toplandığını görüyoruz. O devirlerde ovayı beyaz bir köpük dalgası gibi dolduran mebzul sürülerin yünlerinden dokunan halılar ve ev döşemesi ve eşyası arasında bellibaşlı bir mevkie sahiptiler. Halıcılığın Konya'da münteşir bir vaziyet göstermesine diğer bir âmil de bilâhare keşf ve 1914 yılına kadar işledilen Sızma'daki Zencifre'den elde edilen bir nevi kırmızı boya ile dağlık kısımlarda ve yine Sille, Lâdik, Sarayönü taraflarında kendiliğinden yetişen kök boyanın mevcudiyetindedir.

Haliciliğin islâmlıktan sonra bütün Şark memleketlerinde kazandığı terakki; ve bilhassa 15, 16, 17 nci asırların bu terakkinin altın devri oluşu Türk — İslâm saltanatlarının yükselme ve kemâl devirlerine rastlar. Bu itibarla Orta Anadolu'da, bu arada Konya'daki halıcılıkta şüphesiz ki, bu tesirlerin hududu dahilinde bulunmuyordu. Hassaten Selçuk Türklerinin ince ve yüksek zevklerinin birer şaheseri olarak Konya'nın göksünü süsliyen âbidelerde görülen zengin motiflerin, renk cümbüşlerinin, çeşitlerinin, naturel desenlerin heyecan-

larla imtizaç ederek halılarda da yer bulduğunu görüyoruz. Bu devirde Konya ve Lâdikte dokunan güzel halılar, deniz kıyılarına kadar genişleyen bir hareket yaratıyordu. Anadolu halıcılığının evvelâ Konya, Lâdik merkezlerinden doğarak cenub - u - garbiye yöneldiği ve garp vilâyetlerimizi teşkil eyleyen şehir ve kasabalarımıza kadar yayıldığı bir hakikattir. Konya ve mülhakatında dokunan halıların dokuma tarzlarındaki esaslar, eğri ilme, doğru ilme, baskılı, baskısız ilme tarzı ile boyaları nebatîdir, ve hemen kâmilen bu dokumalarda seccade şekli. dîni bir hissin ve heyecanın tesirile daima üstün tutulan bir dokuma şekli olarak alınmıştır.

Konya ve mülhakatında dokunan halıların başlıcaları

Konya — Mezarlıklı (Konya'nın bu halıları Kula'ya benzetilirse de Kula halılarının figürleri Mezarlıklı'ninkinden başkadır).

- Konya — Karapınar
- Konya — Keçi Muhsine
- Konya — Sille
- Konya — Saray
- Konya — Kavak
- Konya — İnlüce
- Konya — Karaman
- Konya — Akşehir veya Bermende

adlarıyla anılırlar. Bunların atkı direzleri yündür. Dokunuşları ince ve sağlamdır. Antikalaşmış olanlarında hemen umumiyetle küçük çiçekler, fidan dalları, yonca yapraklarına benzeyen yapraklarla işlenmiş süsler görülür. İlk düğümlü Konya'nın tarihi takriben sekiz asır önceye kadar çıkmaktadır.

Lâdik: Konya'nın Lâdik köyünde dokunan bu seccadeler pek şöhretli ve tanınmıştır. Bugün az bulunan ve ender ele geçen kıymetli halılardandır. Bilhassa arkeoloji itibarile Lâdik halıları Gördes ve Kula'dan sonra ikinci gelirler. Bu bakımdan Orta Anadolu'nun antika itibarile en yüksek eseri Lâdik halıdır.

Lâdik'in vasıfları: Kemerlerin birleştiği yerden aşağıya doğru güzel bir nar dizisi sarkar. Halının etrafını zambak resimleri çevreler. Bazılarının baş bazılarının ayak kısımlarında haşhaş resimleri bulunur. Dokunuşları yumuşak, kuvvetli yünlerle renkler parlak havları oldukça orta, başlıca renkleri kırmızı, sarı, krem ve koyu mavidir. 100 santimetre murabbaında 1000 — 1400 düğüm bulunur. 2,00 × 1,40 veya 1,40 × 1,00 ve 0,20 × 1,10 eb'adındadırlar.

Tuzla: Ticaret âleminde (Sultan seccadesi) diye şöhret almıştır. Konya'nın Tuzla mevkiine nazaran bu ad verilmiştir. Ekseriyle 1,80 × 1,20 eb'adındadır. Mevcutları pek azdır. Yumuşak, parlak yündür. Havları kısadır. Renkleri solmuş kırmızı, yeşil, krem, mavidir. Konya halıları şubesine dahil olunan Karaman seccade ve kilimleri de pek şöhretlidirler. Bu cinsten kaba Karaman Konya ve Karaman civarındaki köylerde ve yürük obalarında dokunur. Hemen hepsinin hacimleri de küçüktür. Bir çok tacirler bilhassa zenginler bunlara yanlış olarak Kafkas derler. Bu cins halılardaki hendesi resimler, ortadaki yıldızlar ve kenarlardaki kesik resimler bunun yanlış olduğunu gösterir. Bu halılar umumiyet itibarile yumuşaktırlar. Türmen dokumalarından olan Berdi ve Cicim Konya ile Koçhisar

arasındaki köylerde ve Bilhassa Beşkardeşler köyü ile civarında en nefis şekillerde dokunur, buraların seccadeleri de güzel renk ve şekilde kök boyalarla boyanmıştır. Kilimleri aynı nefasettedir. Karamandan Avrupa'ya vaktile gönderilen kilimlerin çokluğu hesabile bütün kilimlere garp âleminde Karaman adı verilmiş ve bu adla tanınmıştır. Bu kilimler Toros dağlarında dolaşan ve Ermenek havalisinde konup göçen Türk aşiretleri tarafından dokunur. Büyüklükleri 4,5 - 8 ayaktır. Bunlar şekil ve rençe Şark vilâyetlerinde dokunan kilimlere benzerlik gösterirler. Konya'nın Lâdik, Akşehir, Bermende, Sarayönü, Kavak Bilecik, İnlüce, Opruk, Zıvarık, Keçi Muhsine, Sille, Sızma köyleriyle Cihanbeyli dahilinde İmranlı, Kulu, Tavşançalı, Kürdoğlu, Karapınar, Kızıllar İlgının Argıthanı, Çiğiller köy ve kasabalarında vaktile ve hâlâ dokunan bu halı ve kilimlere ait tezgâhlar hakkında bir fikir vermek için bunların eski ve yeni miktarlarına ait elde edilen rakamlar aşağıya konmuştur:

YERLERİ	Eski Tezgâhlar Sayısı	1940 daki Tezgâhlar Sayısı
Sarayönü	60	12 — 15
Lâdik	60 — 80	18 — 20
Sille	350 — 400	20 — 22
Kavak	20 — 25	4 — 5
Bilecik	20 — 25	7 — 8
Sızma	18 — 20	5 — 6
Zıvarık	15 — 18	1 — 2
Cihanbeyi Köylerinde	120 — 200	30 — 40
Karaman Kızıllar köyü	50 — 70	10 — 15
Akşehir Bermende } İmalathaneleri }		120

Konya havalisinde halıcılığın birinci umumi harpten önce münkeşif bulunduğu zamanlarda yalnız Bilecik ve Karapınar'da 200 çift taban, 500 seccade, 200 yastık, 200 kilim, 50 eicim 50 yol halısı, yıllık vasatı imâl miktarını teşkil eylediği vaki idi Bugün yapılan imâlât bunun çok dunundadır. 1936 danberi ahım satım fiatlarında az çok bir yükselme görülyorsa da fiat itibarile yapığı satmanın halka daha kârlı görünmesi bir çok tezgâhların işlerini tatil eylemelerine sebep olmuştur. 1937 de Akşehirde Isparta halıları desen ve kalitesi örnek tutularak iş yapmak üzere Mehmet Gürkan adında bir zat tarafından teşebbüse geçilmiştir. 1940 da bu teşebbüsle Akşehir merkezile Bermende köyünde işletilen 40 tezgâhta 120 kadın işçi çalıştırılmakta ve ayda 120 metre murabbai halı dokunmaktadır. Bunların yıkanmaları Ispartada yaptırılmaktadır.

Kamusülâlâm sahibi, eserinin Konya maddesinde (Cilt — 5. S — 3782) şehir dahilinde kilim, halı, seccade, yünden aba, kuşak, keten ve pamuktan bez imaline mahsus müteaddit tezgâhlarla hükûmete aid bir güherçile, bir tütün fabrikası ve debbağhaneler bulunduğunu bildirmektedir. Eserin yazılış tarihi yeni olmasına rağmen bunlara ait elde istatistik malumat yoktur. Bu tezgâh ve müesseslerden de bu gün eser kalmamıştır. Bilhassa tütün fabrikası denilen bir yer ve müessese yoktur. Şemsettin Saminin bahseylediği pamuklu mensucatin bir kısım iptidai madde-

sinin elyaf itibarile Adana Pamuklarından farklı, daha uzun ve fakat kalın olan ve hâlâ Çumranın bir iki köyü ile Ermenekte yetiştirilmekte bulunan pamuklardan temin edilir olduğu rivayet olunmaktadır. Bugün Konya ve mülhakatında yine aba, kuşak, şelme gibi tiftik ve yünden muhtelif dokumalar, halkın hnsusî ev tezgâhlarında dokunmaktadır. Ancak bunların miktarlarıyla imal kabiliyetleri henüz tesbit edilmiş değildir.

Keçecilik: Bu eski millî sanat Konyada el'an yaşamaktadır; Konya keçeleri, bilhassa orta Anadoluda şöhretli bir maziye sahiptir. Küçük sanatlar hakkında tanzim edilen tablolardan iş yerleri tablosunda görüleceği veçhile bugün 60 atölye vardır. Bu atölyelerden başka evlerde de imalâtta bulunulur. İmal olunan keçeler neveleri itibarile altı kısma ayrılır:

1 — 2, 5 — 3 — 3 — , 5 metre uzunluğunda ve 80 — 1, 20 eninde ev döşemesine mahsus serme keçeler.

2 — Çobanlar için kepenek.

2 — Develer için havut

4 — Araba atları koşumları için hamut.

5 — Eğer keçeleri (Filikli)

6 — Eğerlerin altına konan ter keçeleri.

Serme keçeler beyaz yünden yıllık vasatı hesapla 135,000 tane imal olunur. Bunların ortaları kara, mavi çiçek ve boyalarla süslenir. Kara yünden yapılanların çiçek ve süsleri beyazdır.

Keçe imalâtının diğer nevelerine ait miktarlar:

Kepenek	70,000 tane
Havut keçe	15,000 „
Hamut keçe	5,000 „
Eğer keçesi	5,000 „
Ter keçesi	5.000 „

Keçecilik Konyaya münhasır bir sanat gibidir. Yapılan keçelerin bir kısmı Vilâyet dahilinde satılır. Diğer bir kısmında başka Vilâyet ve şehirlerimize gönderilir. Her atelyenin Vasatı hesapla muhtelif cins keçe imâlât kıymeti 12,000 — 15,000 lira arasındadır. Ev döşemelerinde keçelerin kıymet ve mevkilerini gittikçe kaybetmekte bulunmaları dolayısıyla bu sanat şubesi de yavaş yavaş gerilemekte ve sönmektedir. 15 yıl önce keçecilikte meşgul Konyada 90 atelye mevcuddu. Bu atelyeler kadrosunda 90 usta, 350 kalfa, 30 çırak çalışmakta idi. Bu miktar şimdi üçte bire inmiş bulunuyor. Bu inmede imalâtta kullanılan saf maddeler yerine incirik; yün, kıl ve makinelerden çıkan palaz ve ufalama kıl gibi keçelerin dayanıklılığını ve kalitesini bozan maddelerin kullanılması da âmil olmaktadır.

Yerli Şapkacılığı: Yünden ve kıldan yapılan fötr şapkacılıktır. Bunların rengi devetüyü renginde veya karadır. İşçilikte beyaz ve sarı tiftikle yün kullanılmaktadır. Yapılan şapkaların nevi üç boydur. 1940 da birinci boy şapkaların beheri 80 — 100, ikincilerin 50 — 60 üçüncülerin 15 kuruşdur. Çalışan atelyelerin her biri günde

vasatı hesapla birinci boydan 2, ikinci boydan 5, üçüncü boydan 15 tane yapabilmektedir. Muhtelif boylardan her atelyenin yıllık vasatı imal miktarı ise 10,400 adet Şapkadır. Kasket imalinin çoğalması ve üçüncü nevi şapkaların ucuz olmakla beraber tazyik yapılmamasından dolayı bu yerli şapkacılık rağbetten düşmektedir. Bu şapkaların tazyiki kalıp ve el ile yapılmaktadır.

Mutafıcılık : Eski sanatlardan biri olarak bütün yurda nazaran Konyada en geniş ölçüde yaşamaktadır. Mutafıcı tezgâhlarında yapılan işler kıl bükme ve eğirmedir. İptidai madde olan bükülmüş keçi kılının yüzde otuzu Konyadan tedarik edilir. Geri kalan yüzde yetmisi Denizli, Isparta, Burdur ve Uşaktan; ham keçi kılının mühim bir kısmı da bükülmemiş olarak Ermenek Mut, Antalya havalisinden getirtilir.

İmalâtın nevi :

1 — Kıl harar ve çuval.

2 — Yem ve saman torbaları.

3 — Belleme.

4 — Kolanlık.

5 — 6 Gebre.

Tezgâhlar amudfidir. Bunun için imalâtta dokuma aleti 4 metre uzunluğu geçememektedir. Yerde dokunanlar 10 metre uzunluğundadır. Dokunan mutafçı hararlarının genişlikleri 0,60 santimden 1,20 metreye kadardır. Her tezgâhın vasatı yıllık imal kıymeti 5000-6000 lira arasındadır. Çalışanla-

rin ücretleri kilo itibarıdır. Beher kilo ücret 12-15 kuruş arasında tahluf eder. ham kılların bükme ücreti kilo başına 25 kuruştur. Mutruculuğun en kesif iş zamanları bahar ve yaz aylarıdır.

Şekercilik ve pastacılık : Bu sanatla meşgul olanların sayısı mahduttur. Renkli, meyveli, bademli, fıstıklı, leblebili şekerlerle akide ve lokum nevileri imal olunur. Şekerciler siparişle de iş kabul ederler. Siparişlerde beher çuvalın imaliye ücreti 125 ku-

ruştur. Yerli imalattan başka İstanbul ve İzmirden de mütenevvi çikolatalı ve lüks şekerler getirilir. Pastacılar çeşitli pastalarla, süt, hamur, ve irmik tatlıları yaparlar. 1940 da vasatı her dükkanın yıllık imal miktarı 5000 kilodur. Vasatı kazançları satışlarının yüzde yirmisini bulur. Pasta ve diğer tatlı nevilerine rağbetin gittikçe artması dolayısıyla bu sanat şubesinde mahsus bir ilerleme görülmektedir.

(Sonu var)

KADI ABDURRAHMAN PAŞA Hayatı ve İcratı

MUZAFFER ERDOĞAN

(Baştafi 68 inci Sayıda)

Adana Valisi Said Paşa tarafından Konyadan İstanbuldaki kapu çukadarlarına yazılan bu belgeden Kadı Abdürrahman Paşanın halka pek çok zulüm ve işkenceler yaptığı, sebepsiz olarak bir çok kimsele-
rin kanını döktüğü, Ramazan gününde on dört kadını fuhuş yaptıkları zannile astırdığı, ve onların kokmuş cesetlerini üstleri açık kuyulara attığı, çıkan pis kokularından ise bir kaç mahalle halkının yerlerini bırakıp gittikleri anlaşılmaktadır. Bundan başka yine aynı belgede kadı Abdürrahman Paşanın halktan aldığı fahiş miktardaki vergilerden adı geçen Said Paşaya kanağlayarak dert yanan Çavuş zade Seyid Abidin ağa ile amca zadesi Seyit Mehmet ağanın yaptıklarına dair kayıtlar görülmektedir. Biz bu belgeyi ilgililere faydalı olur ümidiyle yazımızın tevsik edici bir unsuru olmak üzere burada ay-
nen neşrediyoruz. (27)

(27) — "Benim İzzetli Müveddetli Ruhum Hazretleri.

"Avni inayetbari ile bundan akdem Konya, "havalisine gelindikte nüzul olunan menazil, "halkı hâlâ Karaman valisi Abdurrahman Pa-
"şanın ifratı tama ve cünunundan şikâyetler "idüp Konyaya gelince bu vechile elsinei fu-
"karadan bi huzur olmuşdık. Eğerçi müşa-

Kadıktan Paşalığa yükseldiği için "Kadı Paşa, ünvanile tanınan Abdürrahman Paşa Konyada beş altı yıl kadar süren Valiliği sırasında halkı pek te sevindiremediği muhakkak olmakla beraber orada bulundu-

"rünüleyhin mukaddema Çavuş başlığında, "olan etvar ve harekâtı malumumuzidi. Am-
"ma belki tebdili ahlak eylemiştir fikrinde "olarak hüsnü zannımızı bozmayıp bu hal ile, "Konyaya dühulümüzde umuru zaruriyyemize, "müteallik olan ahvalden sureti ihlasta zahir, "olan hud'a ve desiseleri müddeayi nae mu-
"saddak olduğundan başka cenabı Hakka olan,, "zulüm ve teaddisini bildiüyene müşahede
"eyledik. Meselâ celbi malde olan ifratından
"kat'i nazar bilâ mucip sefki dimai übade
"olan israfatı muhayyiril - ukul olup, ezetme
"katle müstehak olanların cezalarını tertipte
"tefevvük etmediğinden başka nihari rama-
"zanda ondört kadar nisvani töhmehti fuh-
"şile kimini alenen salp ve kimini ele girdiği
"gibi boğup cüsseleri şehir içinde bir kuyu-
"ya atıp rayihai kerihelerinden birkaç ma-
"halle halkı terki dar eyledikleri olmuş vel-
"hasıl bu hâlâtı acibe müşahade olunduktan
"sonra aceleten Konya'dan Nuhzat ve Adana
"canibine şitabi azimet olunurken esnayı rah-
"da Karaman havalisinde bizim Çavuş zade
"Seyyit Abidin ağa ve amzadesi Seyyit Meh-
"met ağa menziline gelüp derhal istikbali-
"mize geldiler hayalile istifsarı hatırla
"meşgul iken ikisi dahi ayağımıza sarulup
"bükâyî azim ile feryatkünan başımıza
"gelen ahval malumunuz olmuştur. Efen-
"dim, size gelmiyelimde kime gidelim..."

gu mezkûr müddet zarfında bazı harırlı işlere sarılarak onları başarı ile yoluna koyduğuna da şahit olduğumuzu söylemek lâzımdır. Bu cümleden olmak üzere onun eski sarayı yıkarak şimdiki topçu kışlasını hükümet konağı olmak üzere yaptırmasını zikredebiliriz. Bilindiği üzere Konya hükümet konağı eskiden şimdiki yerinde idi. Kadı Abdurrahman Paşa Vali olarak Konyada bulunduğu sıralarda bu binanın ahşap olması dolayısıyla her an için yangın tehlikesine maruz bulunduğu göz önüne geti-

«Elaman lillahi ve rasulihî bize sahip olun»
«dediklerinde biz dahi ahvallerinden sül ey-»
«ledikte sergüzeştleri takrire şüru idüp ha-»
«lâ Karaman valisi Abdurrahman paşanın bi-»
«lâ mucip katli nûfuse cesareti şöhretşiar»
«olmağla iptida eyaleti Karaman'a parihade»
«oldukta Elieğri kasabasına gelüp Karaman»
«Larendesi olan vilâyetimize geldikte bu»
«kulları eğerçi kemali havfûmden bir iki»
«merhale ileride istikbale cesaret idemeyüb»
«medinei mezkûre yollarından baîd mesafede»
«vaki olup zatında harap ve perişan olduğun-»
«dan mürur-ü übur eden vüzerayızam haz-»
«ratına gereği gibi ikram kabul olamayup»
«mukaddema Karaman valisi İbrahim paşa»
«ve Tosun Mehmet paşaya biner kuruş ve»
«Numan Paşa ve Çelik Mehmet paşaya üçer»
«bin kuruş zahire baña namile vireğelmışken»
«bu def'a ben kulunuz istikballerine çıkama-»
«yup ve kazamıza davet idemediğimizden ve»
«zirî müşarüleyh hazretleri tarafımıza muğ-»
«berülhatır olup bu esnada öteden beri hilâf-»
«girimiz olan Gaffar oğlu Süleyman fırsatıab»
«olmağla veziri müşarüleyhi bazı nifak ile»
«ıtma ve işzap hilesine sülûk idüp Lârende»
«kazasından misli mesbuk olmamak vechile se»
«kizbin kuruş zahire beha talep ve hahı nahah»
«fukaraya tevzi ve tahsil ve tamamen teslim»
«idüp vaki olan matlubatlarında sarfi kud-»
«ret etmiş iken makbule geçmeyüp mücerret»
«istikbal davasına teşebbüs ve ilelan mer-»
«kum Gaffar oğlu Süleyman hâlâ maiyetle-»
«rinde olmakla müşarüleyhi işzap ve nifak-»
«tan hâli olmamakla bu esnada Lârende ka-»
«zasına tâbi İbrala paşa kariyeden bir kaç»
«kimesneler su niaz bahanesi Konya'ya»
«vardıkda merkum Süleyman fırsatıab lup»
«mezkûr Seyyit Zeynelabidin ve Seyit Meh-»
«met Emin bunların sularını katettiğinden»

rerek şehrin doğusuna raslayan Çayır semtindeki büyük binayı yaptırmağa başlamış ve muaffak olmuştur. (28) Bugün Topçu kışlası olarak Milli Müdafa Vekillîğinin emrinde bulunan mezkûr binanın o tarihlerde hükümet konağı olarak kullanılmaya başlanması, halk üzerinde her nasilsa iyi bir te'sir bırakmamıştır. Bunda mezkûr binanın şehirden hayli uzak bir mesafede bulunması, şehir ahali için bir çok güçlükleri doğurmakta ve bu yüzden orada görülecek işleri bulunanlar için bir çok

«maida dahi nice iftira ve hâlâ başlarında»
«ikiyüz Levent vardır deyu Konya Kadısı ta-»
«rafından ilâm ve kariyei mezbureden Meh-»
«met ve Bekir nam kimesneleri menzil harç-»
«lıkları virüp ve yanlarına bir tatar dahi»
«terfik itmekle müşarüleyh hazretleri böy-»
«le mekri hadıaya sülûk ile şayet bir emri»
«âli ısdar ederler deyu kemali havfimizden»
«darü diyarimizi terkedüp zirî cenahı mer-»
«hametinize geldik. Ahvalimize vaktî oldu-»
«nuz lillâhi ve rasulihî keyfiyetimizi deri»
«devleti aliyeye ilâm ve istirham ediniz. İşte»
«ahalii Lârende bizlerden hoşnud olduğarını»
«havi beldei mersume kadısından ilam al-»
«dik deyu takriri kelimeler ile ilâmı»
«mezkûr dahi tarafınıza irsal olunmuştur.»
«Fihakika merkumanın ötedenberü tarafımı-»
«za olan tereddütleri muktazasınca lâzimei»
«zamirimiz üzere merkumlerin ahvalleri»
«devletlü inayeilü Sadriazam bedri efham»
«hazretlerine bir küt'a arzıhalimiz ile alelic-»
«mal ilâm ve istirham olunmuştur. Eğer tah-»
«kiki madde için tafsili macera iktiza ederse»
«hakiyallerine varup ya lisanen, yahut bu»
«tahriratımızı huzuru âlilerine tesyir eyliye-»
«sin. Eğer filvaki Abdurrahman Paşa tarafın-»
«dan yahut Konya mollasından o makule arz-»
«lar irsal olunup muciplerince yahut ahar gü-»
«na ahvallerine dair emri âli ısdar olunmuş»
«ise mahallerine terkin ve hilâfına emri âli»
«ısdar ettirip tatarımızla cümleten irsalü ih-»
«timam ve dikkat eyliyesin.»

Mühür

Mehmed Said

(28) — Mahmud II devrinde ordunun islah ve tanzimile uğraşmak üzere Almanyadan getirilen meşhur Mareşal Molteke yazmış olduğu bitikte Konya'da bulunan bu binadan bahsetmektedir.

zahmetler ihtiyar edilmesini mucib olmakta idi. (29) Başvekâlet Arşivinde rastladığımız başka bir belgede ise Sillede bulunan Okstrateus kilisesinde kadınlara mahsus bazı kısımlarla onu çevreleyen avlu duvarının zamanla yıkılıp gitmeğe yüz tutması dolayısıyla Rum'lar tarafından yapılan muracaata temas edilmekte ve Vali bulunau Kadı Abdurrahman Paşaca inşaatına başlanmasında hiç bir mahzur olmadığına dair bir mücade verildiği bildirilmektedir yine aynı belgeden anlaşıldığına göre mezkûr kilise Valinin bu müsadesi üzerine onarılmaya başlanarak bitirilmiştir. Fakat tam bu sıralarda Kadı Abdurrahman Paşanın işten elçektirilişi vuku bulmuş ve yerine gelen Vali ile diğer vilâyet erkân ve memurlarının bu hususta mezkûr kilisenin iş ve çevirgesine karışmaları arımağa başlamıştı. İşte fazlalaşan bu karışma üzerine olaydan bilgi edinen İstanbuldaki Rum patriki yönünden padişaha

(29) — Mahmud II tarafından 1225 (milâdi 1810) yıllarında Konya valiliğinde bulunan Mehmet Paşaya hitaben yazılıp gönderilen bir yarıktta Kadı Abdurrahman Paşa tarafından Konya'da yaptırılan Kışlanın yıkılmasından vazgeçildiği kayıtlıdır. Bu yarıktta görülen kayıtlara göre evvelce Kadı Abdurrahman Paşanın Konya'da yaptırdığı Kışlanın yıkılması ve yıkıntısının ise orada vaki vilâti izama mahsus sarayı atığın onarılmasında kullanılması bildirilmişti. Yine bu belgedeki ifadelerle göre Kadı Abdurrahman Paşanın Konya dışında yaptırdığı bu kışlak karşılığı hükümet yönünden ödenmek üzere iki def'a yüzbin kuruş harcile meydana getirilmişti. Mezkûr kışlanın yıkılmasından ve yıkıntısının eski saray onarımında kullanılmasından böylece vazgeçilmesine karşı evvelce hükümetten alınan yüzbin kuruşun halktan tahsili işle İstanbul'a gönderilmesi emrolunmuştu. 5 Muharrem 1225 tarihli olan bu ferman evvelce Konya mecmuasında neşredilmiştir. Bak: Ferit Uğur, Konya'daki Vali konaklarına dair bir ferman. Konya, sayı 36, sahife 3123 - 3124.

böyle bir dilekçe ile baş vurulmuş bu hususta evvelce Kadı Abdurrahman Paşaya verilen yarığın bir benzerinin daha verilmesi istenmişti. Bu dilekçeyi Mahmut II, vaktin şeyhülislâmı bulunan Dürrizade Abdullah efendiye havale ederek mesajı şer'isini kendisinden istifta eylemişti (30). Yani Rumlar tarafından yapılan bu başvuruşun dini bir problemi ilgilendir' mesisi yüzünden onun fetvasının istenmesine lüzum görülmüştü. Konyanın yanı başında bulunan ve bu gün ona bağlı bir nahiye merkezi olan Sille'nin yapım ve onarım tarihi bakımından önemli olacağı düşüncesile İstanbul Başvekâlet arşivinde bulduğumuz bu belgeyi de, evvelkisi gibi, yazımızın tevsik edici bir unsuru olmak üzere burada aynen tekrarlıyoruz. (31)

30 — Dürrî zade Abdullah efendi Şeyhülislâm olmadan evvel Konya kadılığında bulunmuştur. (Ayrıca bak Mehmed Süreyya, Sicilli Osmanî C. 3, S. 396)

31 — «Arzuhali çakirleridir ki Medine-»
«yi Konya'da vaki merhum ve mağfurulleh»
«cennet mekân firdevs aşıyan Sultan Alâed-»
«din hazretlerinin evkafı şerifesi kurralların-»
«dan Medinei merkume nevahisinden Sudire-»
«mi nahiyesine tâbi Sille kariyesinde vaki»
«milleti Rum'a terkolunan Okstrateos nam»
«klisayi kadime deruunda taifei nisvana»
«mahsus tahtapuş itibarile kadimden olan»
«tahtaperdeleri ve etrafı klisayi ihate eden»
«havlı duvarı mururu ezmine ile çürüyüp»
«dökülmekte tamire eşeddi ihtiyaç ile mu-»
«taç olduğundan tamir ve termimi için mu-»
«kaddema eyaleti Karaman valisi müteveffa»
«kadı Abdurrahman Paşanın medinei merku-»
«mede valiliği hengâmında ben fermanını gö-»
«türdüm. Marifeti şer' ile müteveffayı müşa-»
«rülileyh tarafından babuyru'du İzin ve ruh-»
«sat vermekle tamir ve termim olunduk-»
«tan sonra müşarüleyhin azli icap et-»
«megin iktiza eden fermanı âliye desteres-»
«olunamadığına binaen merâhimi âliyelerin-»
«den mercudur ki mesbuk şer' olduğu veç-»
«üzere marifeti şer' ile evzai kadimesi üzere»
«tamir ve termim olunan mahalli merku-»
«meye vilâti izam ve mirimiranı kiram ve»
«mütesellimler vesair zabitan taraflarından»

Kadı Abdurrahman Paşanın Konya'da Vali bulunduğu sırada göstermiş olduğu icraat ve faaliyeti mütaale ederken onun Nizamı Cedid adı verilen askerî teşkilâtın yürürlüğü hususundaki himmet ve gayretini unutmak doğru değildir. Yeni çeri ocağının islahı ile uğraşmanın faydasız olduğunu çok iyi bilen Selim III. yeni ve modern bir askerî teşkilâtın yapılmasına çalışmış ve tarihî asker ocakları kurmuştu. Bu devirde İstanbul'da Maslak taraflarında bulunan Levent çifliği ile Üsküdar'daki Selimiye kışlasında yapılmaya başlanan Avrupa usulü yeni askerî talime başlangıçta Bozok Voyvodası yüzegeleni Cebbar oğlu Süleyman beyle Konya Valisi Kadı Abdurrahman Paşanın büyük bir ilgi gösterdiğine şahit oluyoruz. Ayrıca bu iki zat ile Bolu Voyvodası Hacı Ahmed oğlunun Nizamı Cedid için buldukları yerlerde askerî kışlalar yaptıklarını da biliyoruz. O tarihlerde yeni teşkil olunan bu askerî bir parçası İstanbul'da, bir parçası Kütahyada ve önemli bir bölümü ise Karaman Valisi Kadı Abdurrahman Paşanın maiyetinde bulunuyordu. (32) Buna karşılık birbirine bağlı bir çok sebeb ve

(32) — Selim III devrinde hazırlanan yeni ordu iki suvarî bölüğü ile oniki piyade alayından mürekkepti. Bunlardan ikisi İstanbul civarında, ikisi Kütahyada ve diğer sekizi ise Sultanın emniyet ve itimadını kazanmış olan Kadı Abdurrahman Paşa kumandasında Karamanda bulunuyordu. (Ed. Driault, Selimi Salis ve Napoleon, Köprülü zade Fuat tercümesi S. 44 ve Ali Reşat, Kurunu Cedide Tarihi, 1926 C. 2 S. 165)

«teftiş vesaire bahanelerile müdahale olun»
«mamak üzere rağmen bir kıt'a fermanı ce»
«lilüsan inayet ve ihsan buyrulmak hususu»
«müstedai âcizaneleri idüğü mihatı ilmî dev»
«letleri buyrulduktaki emrû ferman devletlü»
«inayetlü, merhameflü Sultanım hazretleri»
«nindir.

Patriki Rumiyani İstanbul

amiller yüzünden Rumelide bu teşkilât yapılamadı. Yalnız Konyada Kadı Abdurrahman paşanın emri altında bulunan bu talimli askerî sayısını artırıldı. Başta Kadı Abdurrahman Paşa olduğu halde Cebbaroğlu Süleyman beyin bu husustaki büyük gayret ve faaliyetleri vaktin hükümdarınca iyi karşılanarak kendileri kutlanmıştı. (33)

Yukarıda Kadı Abdurrahman Paşanın oğullarına temas ederken büyük oğlu Müderris Mehmet efendiden bir parça bahseylemiştik. Kendisi Konyada Vali bulunduğu tarihlerde oğlu olan bu zat ta İstanbul'da Müderrislik yapıyordu. Sonraları kendisinin Selâniğe gitmiş olan bazı akrabası yanında çıkan kalıntıları arasında Mehmet efendinin babasına gönderdiği bir çok mektuplar çıkmıştır. Bunların çoğundan anlaşıldığına göre Kadı Abdurrahman paşa görüşmeye muntazam devam edebilmek için İstanbul'da Konya arasında her hafta muttariden hareket eden posta tatarları tesis eylemişti. Bu suretle İstanbul ahvalini o zaman için Konya gibi oldukça uzak bir yerden adım adım gözetlemek imkânını bulmuştu. (34) Kadı Abdurrahman Paşanın Konyada bulunduğu 5-6 yıl içinde başın-

(33) — Cevdet Paşa, Tarihi Cevdet, C. 8 S. 54 [Ayrıca bak: Selimi Salis ve Napoleon (Köprülü zade Fuat tercemesi) S. 45]

(34) — Konya ile ilgili olduğunu sandığımız bu mektupların birisinden Rusya seferi başlıyalıdan beri Kadı Abdurrahman paşanın büyük bir kuvvetle İstanbul'a getirilmesi ihtimallerinden Yeniçerilerin oldukça sıkıntı içinde kaldıkları ve onu Karaman valiliğinden uzaklaştırmakta gerek padişah ve gerekse Babiâli nezdinde büyük bir çabalama girişdikleri anlaşılmakta ve bundan başka bütün Yeniçerilerin teşebbüslerinde başarıya doğru gittikleri ve hâttâ Karaman valiliğine sadaret kethüdası olan Şamlı Mehmet Ragıp efendiye intihap ile tayin ettirmekte oldukları sezilmektedir. (Dehşetler içinde cilt 2 sayfa 85)

da irili ufaklı bir çok olaylar geçtiği muhakkaktır. onun İstanbul'da Konya arasında görüşmeleri yürürlüğe koymakta gösterdiği faaliyet ve şehirle çevresinin yapım ve onarımında yaptığı gayret hiç bir zaman inkâr edilemez. Biz onun Valiliği zamanında yaptığı faaliyet ve icraatı böylece kısaltırken İstanbul Başvekâlet arşivinde rastladığımız Selhi Muharrem 1216 tarihli bir vesikada gördüğümüz küçük bir kaydı da burada zikretmek en kendimizi alıkoyamıyoruz. Esas itibarile onun gönderdiği uzunca bir varakadaki bir maddenin kısaltılması olan bu belgede Kadı Abdurrahman Paşa, Vilâyette bulunan Yeniçerilerle onlara uyan bazı Konya seknesini durup dururken orada hükümetin en büyük mümes-sili olan şahsına karşı yaptıkları ayaklanmalarına nihayet verildiği ve sonraları çıkacak böyle bir olayda her iki kuvvetin kendi emvalinden yüzerbin kuruşu Matbahı Âmireye verilmek şartile kayda tâbi tuttuğunu söylemekte ve bunun teyidi için vaktin hükümdarından bir ferman sadır olmasını istemektedir. Biz ileride ilgililer için faydalı olur ümidile Kadı Abdurrahman Paşa yönünde Babiâliye gönderilen belgeden kısaltılmış olan bu parçayı burada aynen tekrar etmek istiyoruz. (35)

(35) — «Ber muktezai iradeyi Seniye pa»
«şayı mumaleiyh derunu Konyaya kademni»
«hadei duhul olup Yeniçeri taifesinin ve se»
«keni Konya'nın bundan böyle hilâfı rızayı»
«âli hareketleri vukua gelmemek üzere kavi»
«nizama rapt ve tevsik ile fimabat mugayiri»
«emri rıza harekete içtiraları ihsas olunur»
«sa gerek Konya ahali ve gerekse yeniçeri»
«taifesi kendi emvalinden olarak yüzerbin»
«kuruş Matbahı Amireye verilmek şartile»
«nezîrgirahına kat' ve bu vechile kabulleri»
«ni müş'ir iktiza eden arzımahzar ve ne»
«zir hücceti takdim olunduğundan bahisle»
«senedati mezkûre iktizası vechile baş»
«muhasebeye kayıt ve ilamı mübeyyin bir»
«kıta emri âli ısdar buyrulmasını paşayı mü»
«maileyh tahrir eder.

Zikrettiğimiz kısaltılmış yazılar altında ek olarak görülen bir kayda göre Osmanlı hükümdarınca Abdurrahman Paşanın bu isteği haklı görülmüş ve bu hususta beklediği yarlık gönderilmiştir (36). İstanbul Başvekâlet Arşivinde bulunan başka bir belgedende anlaşıldığına göre (37). Kadı Abdurrahman paşa Konyada Vali olarak bulunduğu zaman üzerine bir aralık Alâiye sancığı mutasarrıflığı ile Bozkır maden emniyetini almıştı. Kadı Abdurrahman Paşa o tarihlerde Bozkır madenini basarak memurlardan birçoklarını öldüren Deli Yunus adlı bir eşkiya elebaşısından oldukça sıkıntı çekmiş, ve bu husustaki dilek ve isteklerini yazdığı bir takrir ile İstanbul'da bulunan Sadrazama bildirmişti. Onun bu mektubu bugün elimizde mevcut olmamakla beraber sadrazamın, bu mektup üzerine Selim III. e sunduğu bir arıza elde bulunmaktadır. Vaktin sadrazamı tarafından Padişaha sunulan bu arızade Bozkır madenini basarak bir çok yağma ve garetlerde ve bir hayli katillerde bulduktan sonra karşı bir sıkıştırmaya uğrayınca derhal

(36) — Bu defa bâlası mübarek hattı humayunu şahane ile muvâşşah şeref ezai sahifei sudur olan fermanı alışan mucibince peşayı mumaleiyh Konyaya duhul ve sarayına kuut ile fimabaat gerek yeniçeri taifesi ve gerek Konya ahali mugayiri rızâli hareketten içtinap ile tahsil rızayı meyamin iktizayı şahaneye dikkat edecekleri ve maazallahitaala yeniçeri ve ahaliyi Konyadan bir nevi hareketi namaraziye zuhur ederse cümlelen istida ve ihtiyarlarile kendi mallarından tahsil olunmak üzere Matbahı amireye yüzerbin kuruş ita etmek şartile nezri kabul ettikleri hususunu mübeyyin Konya kadısının salifüzikr ilâm ve ahalisinin mahzarları ol bapta

(37) — İstanbul Başvekâlet Arşivi, Darphane kısmı; numara 60 da kayıtlı bulunan bu belge, Konya (M 18 - 19) mecmuasında İbrahim Hakkı tarafından yayınlanmıştır.

civardaki İçel sınırlarına sığınan ve orada mutasarrıf olan Ahmet Paşa ile kardeşi Mehmet beyin iltifatlarına kavuşan Deli Yunusun ele geçirilip idamı hususunda yapılması gerekli tetbirlerin nelerden ibaret olduğu izah edilmektedir.

Zikrettiğimiz belgede sadrazamca padişahın İçel mutasarrıfına gönderilmesi istenen hüküm bugün için elde bulunmadığından Deli Yunus ile adamlarının akıbetleri hakkında esaslı bir bilgimiz olmadığı gibi onların Bozkırla civarına karşı yapmakta oldukları yağma ve saldırma kumandanlarının durup durmadığına dair de şimdilik bir şey söylemenin doğru olamayacağı tabiidir. Yalnız şu kadar söylemek gerektir ki Deli Yunus, mezkûr madene sık sık yapmakta olduğu bu baskınlardan bir tanesini de Kadı Abdurrahman paşanın Rumelideki âyan ile uğraşmak üzere İstanbuldan davet olunup o yöreye gittiği zaman yapmıştır. Bilindiği üzere Kadı Abdurrahman Paşa mezkûr ödevle memuriyet yeri olan bölgeden ayrılırken yerine vekil olarak küçük oğlu Abdullah beyi bırakmıştı. Deli Yunus Kadı Abdurrahman Paşanın Konya yöresinden ayrıldığı bir zamanda mezkûr madene baskın verirken Kazık-dere karyesinde yerleşmiş bulunan eski şakilerden "Altıparmak kardeşi," adı ile tanınan İbrahim ile avenesi de yanında beraber bulunuyordu. 1224 (Milâdî 1809) tarihli bir ilâmda görüldüğü üzere Bozkıra bağlı köyler halkının çoğunu Kadı Abdurrahman Paşa ve adamlarının sıkıştırması yüzünden dağılmış olduklarından Kireli ve Seydişehir ilçelerinden başka Belviran, Kaşaklı, Yekşar ve Göçükebir ve Beyşehir gibi diğer ilçelerin de mezkûr madene bağlanması bildirilmektedir.

Yukarıda bilmünasebe söylediğimiz gibi o tarihlerde madenlerin en tehlikeli düşmanları eşkiya idi. Bunlar daima oraları basarlardı (38). Kadı Abdurrahman Paşanın Konya valiliği esnasında cereyan eden belli başlı hadiseleri izah ederken yukarıda zikrettiğimiz gibi halkın duygularına terceman olan ve onun dilek ve isteklerini bağrından kopup gelen acıklı feryatlarla bize duyuran bazı yerli ozanların söyledikleri destanları unutmak aslâ doğru olamaz. Bunlar arasında ise bilhassa Selim III devrinde yaşamış olan Konya'lı Şem'inin vücudunda getirmiş olduğu iki destanı bu husustaki söyleyeceklerimizi hemen hemen bir çırpıda göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Bundan aşağı yukarı sekiz, on yıl önce elimize geçmiş bulunan bu iki destanın asılları; 1218 - 1219 (Milâdî 1804-1805) yılları arasında yazıldığını tasarladığımız bir cönkte bulunuyordu (39). Evvelce söylediğimiz gibi Şem'inin bu destanlarında ifade edilmek istenen hakikatler başta Cevdet Paşa olduğu halde o devri hikâye eden tarihçilerin eserlerindeki ifadelerle hiç te uymamaktadır. İlgililere faydalı olur düşüncesi ile burada birer birer göçürmek istediğimiz bu parçalar, öyle sanıyoruz ki, birbirini âdeta bütünleyecek bir mahiyet arz etmektedir. Bunlardan birincisi onun Konya'ya kadı olarak gelişi ile başlamakta, valiliğinde Osmanlılara hoş görünmek için halka yaptığı zulümleri ve bu esnada birbirine hasım olan iki kuvvet arasında yapılan cengi anlatmaktadır :

(38) — İbrahim Hakkı Anadoludaki madenlere ait vesikalar. Tak 7 / 2 / 1932

(39) — Bu cönk, merhum üstad M. Zeki Dalboya aittir. Mezkûr destanları, Konyada bulunduğum sıralarda müsaadeleri ile oradan istinsah etmiştim.

İbtida Konya'ya olunca kadı
Konya'yı hep kırmak oldu muradı
Tâ önünden tuttu manav inadı
Tekebbürlük etti uydu şeytana.

Karılar mahkemeye çaldı taşı
Hükûmetten düştü kibrinden naşi
Külâhçı Aliydi cemaat başı
Dediler olmuştu ona hasmane.

O sıkıyla etti büyük yemini
Gitti vardı oldu maden emini
Titretmek isterdi bunca zemini
Ekin yakın ulaşmazdı harmana.

Çün harab eyledi oniki kaza
Yaratan olurmu bu işe riza
İki tuğ alınca maza ma meza
Yararlık gösterdi Âli Osmana.

Bir az yürük çeri başına derdi
Sanki peyda etti bir büyük ordu
Akgöl'de İsmail pazarın kırdı
Suikasd eyledi azmetti hana.

Bir iyice nizam verince canlı
Tâ Silleye düştü yarısı şanlı
Girince Konya'ya kalbi berkinli
Kurdular Konya'lı merdimerdane

Çoktan düşünürdü Konya'ya bir renk
Geline çarşıya attırdı tüfenk
Allah allah deyu çekildi gülbânk
Aklı kesti yine geldi amane.

Ezelden Konya'nın varidi namı
Derdi ki Konya'ya verdim nizamı
Eğer olmasaydı mektebler, cami
Bakaydın meydana akacak kane.

Bir öğle vaktında kavga kuruldu
Bu işe Konya'lı pekçe sarıldı
Gerçi bizden beş on yigit kırıldı
Ecel geldi başağrısı bahane.

Kırkdört saat oldu bu cenkü cidal
Ağaları bilsen heb Rüstemi Zal
Allah ocağına vermesün zeval
Ağızların açtı saldı dümane.

Hacı Bektaş köçegiydi ocaklı
Askerini bozdu iki bıçaklı
Dahi onbin yigit var idi saklı
Bindebiri çıkmadıydı meydana.

Ocaklı çağırıldı daim Allah yar
Yardımcımız olsun ol gani settar
Cihanda var mıdır sen gibi gaddar
Kurşun attı mektebdeki sıbyane.

Gerçi bizden yigit var zayi olan
Namü şanıdır halka yayılan
Seni koyuverdik burdan reyilan
Bırakma döşegin Konya'dan yana.

Minareye çıktı senin soytarın
Deliklere düştü hep manavların
Yok mudur zerrece namusü arın
Şimdi döndü faka düşmüş sıçane.

Daim hiyanetlik fikri hayali
Konya'ya kem bakan bulur zevali
Lisanında halkın ırzı ile mali
Anı havale ettik biz Yezdane.

Bu cenge Hazreti Mevlâna geldi
Şemsi Tebriz ile beraber oldu
Yer yüzü büsbütün meleklerle doldu
Sığışamaz oldu halk bu cihane.

İnkisar eyledi kürside vaız
Bakındı ki manav yanına kalmaz
Kapandı camiler kılınmaz namaz
Mazinler çıkmadı üç gün namaza.

Nizamı Cedidde varidi elin
Her nereye varsan ordan kogulun
Kaldı da bu zurna ile davulun
Sıkılmadı haber salan fermane.

Bu kavga yigitin adını seçti
Hezaran yigitler serinden geçti
Dediler Şem'iyâ ya şükür kaçtı
Hele bak gidiyor koca cihane.

(Devam edecek)

KONYA'DA FİKRİ HAYATA

RİCİ BİR BAKIŞ

N. F. BAŞTAK

Mevkii coğrafisi, Şark — Garp, Asya — Avrupa güzergâhının en mühim bir noktasını teşkil eden Konya şehri, kendisinin tarihine tahsis ettiğimiz uzun monografinin ilk parçalarında da söylediğimiz veçhile, tâ yeni taş — neolithik devrinden beri mevcut bir şehirdir. Şehrin kısmı — merkezisini teşkil eden (Alâettin tepesi) - ki neolitik bir tümülüs'tür - bunun binlerce senelik şahididir.

Hitit'lerden ve Proto,Hitit'lerden evvel Anadola'yu ve o vaktiki Akdeniz havzasının büyük bir kısmını işgaletmiş olan (Pelâski = Pelages = Luvî'ler zamanında da (kuvanna) ismi ile maruf olan bu şehir Gireko - Roma devrinde (İkonyum) ismi ile yine mühim bir şehir olmak mevkiini muhafaza etmiştir. Fakat ne olursa olsun, (Garp Selçukîleri) nin kendisini payitaht ittinaz ettikleri zamana kadar bu ehemmiyet o derece büyük sayılamazdı; vaktâ ki Selçukîler kâfi derecede memleketlerinin hududunu tevsi ettikten sonra medeniyet ziyasile Anadolu'nun her tarafını

aydınlatmaya başladıkları zaman Konya, bu ziyanın mihrakı, bu medeniyetin merkezi olmuştu.

Milâdın 13 üncü asrı Selçukî medeniyetinin en parlak bir zamanıdır. O vakte göre «medenî» ünvanına kesbi istihkak edebilmek için ne yapmak lâzımsa bu devlet onların hepsini de yapmıştır: Konya merkezinden başlayarak Şarka, Garba, Şimale Cenuba velhasıl hertarafa şuaat tarzında intişar eden medeniyet âsârı bugün hepimizin enzârı hayretini kamaştırdığı gibi ilelebet de kamaştıracaktır. Bunlar: hayretfezâ bir mükemmeliyeti mimariye arz eden hanlar, Saraylar, Çeşmeler, Kumpetler ve sâiredir.

İşte XIII üncü asırda fikrî hayatta son derece inkişafına vasıl olmuştur Orta Asyanın en eski ve o nisbette ilmü irfan merkezi olan bir şehirden: (Belh) den hicretle Konya'yı kendisine vatanı sâni ittihaz eden «Sultan-ül Ulemâ Behâettin Veled» ile oğlu «Mevlâna Celâlettin Rumî» ve bunun muhibbi hassı «İranlı Şemsüddün Tebrizi» ile diğer dostu

«Sadrettin Konevi» ve Mevlâna'nın oğlu «Sultan Veled» ilk hatıra gelen simalardandır.

Bu devir, bilhassa Edebiyyat, felsefe ve tasavvufun bütün kuvvete sa'şaanisar olduğu bir devirdir. Mevlâna'nın bir taraftan ışık - u - tarab ve zevku heyecan diğer taraftan tasavvuf ve serbest perestiyeye istinad eden felsefesi o devirdeki güzide ruhları zahiri şeriatın dar ve mahdut çerçevesi içinden kurtararak daha geniş ufuklara çıkarmış, daha geniş nefesler aldırılmıştır.

Birinci Sultan Alâeddin Keykubat, Konya'nın etrafına çevirttiği büyük surun duvarlarını her türlü âsârı heykeltıraşî ile tezyin ettirdiği gibi üst kısımlarını da dairen mâdâr Firdeysî Tusî'nin şehnamesindeki beyitlerle donatmıştır.

Selçukî devleti ve Karaman ogulları münkariz olduktan sonra Konya siyasî merkeziyyetini kaybettiği gibi ilmî ve fikrî bir makar olmak hasisasını da kaybetmiştir, fakat, her ne olursa olsun Konya'nın bir zamanlar bir payitaht, hem de parlak bir payitaht olduğu, Mevlâna gibi, Sadrettin Konevî ve sâire gibi büyük zevatın orada sa'şapâş olmuş oldukları ananeleri hiç bir zaman unutulmamış ve gerek bu anane, gerekse Konya'nın iklimi, muhiti - tabiîsî, orada her zaman, her devirde kuvvetli, sağlam, bilhassa münekkid ve realist zekâ-

lar yetişmesini daima temin etmiştir.

Konya'luların münevver ve güzide zümresinin ruhunda hâkim olan seciyyeyi - galibe «uysal olmamak» dır. Münever ve mütefekkir bir Konyalı; her şeyi, her sözü, her fikri kolay kolay kabul etmez; Bunu كع = mehek'ki tenkid ve muhakemeye vurur doğru bulursa öyle kabul eder.

Konya'nın yedi senelik «İdadî - Mülki», si 1300 senesinden itibaren birçok münevver gençlerin yetişmesini temin etmiştir. Ferit Beyler, Hasip efendi zade Ali Haydar'lar, Faik Soyman'lar, Bekir Sıtkı'lar, Mümtaz Bahri'ler ve daha şimdi isimlerini ayrı ayrı hatırlıyamıyacağım birçok gençler idadinin bir veya ikinci ve üçüncü devreleri mahsulleridir.

Bir de bu meyanda diğer bir sima: Ötekilerden büsbütün farklı, hakiki bir mütefekkir siması görüyoruz: İşte bu da, büyük üstad Mehmet Muhlis'tir.

Üstad ile nasıl tanıştık ve ilk defa ne ede gördük; Biz idâdinin dönme sınıfına gelmiştik. Muallim gelmiyen bazı derslere, bilhassa Türkçe veya Fransızca derslerine mektebin nahif vücutlu, soluk simalı bir genç olan kâtibî Mehmet Muhlis Bey gelmeye başladı. Bunun ders okuduğu başka idi.

Bir kere, diğer muallimler gibi, sert ve soğuk bir ciddiyet gös-

termiyordu; Bn bizim gibi idi, âdeta bir arkadaş... Fakat ne yüksek, ne canlı, ne hararetli arkadaş. Söylediklerini ders şeklinde değil, müsahabe şeklinde, hattâ sohbet şeklinde söyler, fakat biz onları diğer derslerden daha çok sever, daha samimiyetle karşılar ve daha iyi hatırda tutardık. Ve hepimiz isterdik ki bütün derslerin muallimleri gelmeseler de hepsine de vekâleten Mehmet Muhlis bey gelse...

Bir aralık altıncı sınıfta hayvanat derslerine gelmeğe başladık. Kitabın baş taraflarındayız. «Tenasül binefsihi - Cénération spontanée bahsi var. Ben, minelezel, realist ve materiyalist bir ruha mâlik olduğum için, Pastör'ün nokrayı nazarını kabul edemiyor ve «tenasül binefsih»i kabul de ısrar ediyordum. Bir gece Muhlis Beye hitaben bir mektup yazdım; ve orada «tenasül binefsih» hakkında düşündüklerimi uzun uzadıya teşrih ettim.

Bir iki gün sonra da Muhlis bey de mektubuma karşı yazdığı cevabını ders çıktıktan sonra, merdiven başında elime tutuşturdu; Onun bu mektubunu müteaddit defalar okudum ve pek çok istifade ettim.

Yedinci sınıftayız. Birgün bir edebiyat dersine geldi, ve bize bir vazife verdi: Sınıfta yapıp takdim edilecek; Vazife ne idi hatırlamıyorum.

Fakat ben, kendi kâğıdımda, tasavvuftaki «Vahdet - kesret», meselesini riyazî bir şekilde göstermiş ve bunu takdim etmişim: Bu, Muhlis beyin çok hoşuna gitti. ve diğer arkadaşlarımın - sebebini anhyamadıkları - bir takım takdirlerde bulundu.

Yine yedinci sınıfta Uluborlu'lu Halit Zeki, Tahir Paşanın oğlu Cevbet Tahir ve ben, bir mecmua tesis ettik: (Ufk - u - âtî)! Bu manasız isim «Fecri Atî» ye nazire olsun diye arkadaşlarım tarafından verilmiş idi. Birkaç sene evvelki arkadaşımız olup o zaman artık İstanbulda bulunan Ereyilli Fuat Rızadan da yazı istedik ve hattâ onu na müessisler meyanında gösterdik.

Ufku - âtî'de edebi yazıları Zeki ve Cevdet, Felsefi yazıları da ben yazıyordum. Büyük üstad, bizim mecmuayı yazılarıyla şereflendiriyordu. Viktor Hugo'nun (Sefil-ler = Les Misérables isimli eserini okuduğu zaman bunun kendisinde husule getirdiği ihtisasatı uzun bir makale halinde kaleme almış ve bizim mecmuaya vermişti. Üstat, bu yazısında içtimaî felsefenin inceliklerini, derinliklerini pek güzel surette göstermişti.

Mektepten çıkıyoruz. Hacı Nafiz Efendi torunu arkadaşım Ali Galip beyle beraber üstadın (Köprü başı) ndaki evine devama başladık. Burası bizim için «fikri =

intellectuel» bir muhiti - hususî olmuştu. Her gece, ve bazan gündüzler de oraya gider, saatlerce oturur, edebiyata, felsefeye dair uzun uzadıya mubahaseler, münakaşalar yapardık. O zamanlar edebiyat sahasında en ziyade mubahase ve münakaşa ettiğimiz şeyler: Romantizm - realizm - naturalizm Hügo - Zola - Mopasan - Balzac ve Flober bahisleri oldukları gibi felsefede de en ziyade Spencer'ler, Şopenhauer'ler, Taine'ler, Buchner'ler, Haeckel'ler mevzu bahsi teşkil etmekte idi.

İşte böylece birçok günler üstatın evine devam ettik ve kendisinden pekçok şeyler öğrendik. Üstat, o sıralarda (Anadolu kadınları) isimli piyesini yazmakta idi. Bunun müsveddesini bize okurdu, fikirlerimizi söyledik. Bu eser, tam realist bir görüşle yazılmıştı. Hiçbir noktada hakikatten zerre kadar inhiraf edilmemiştir. Bu itibarla eser çok kıymetli bir vesikadır. Bir vesikâ - edebiyeye ve ilmiye olduğu kadar, halkiyat ve içtimaiyat noktai nazarından da kıymetli bir vesikadır.

Velhasıl üstad Mehmet Muhlis Bey, Konya hayat, fikir ve irfanının o devirlerde merkezini teşkil etmiştir. Bunda ihtimal ki mensup olduğu sülâlenin de büyük bir dahl ve tesiri vardır: Muhlis bey, büyük dâhî Mevlâna Celâleddin Rumî'nin ahfadındandır.

Onu, diğerlerinden ayıran seciyyeyi - bârize; onda rıyanın, sahtakârlığın olmaması, hep samimi oluş, hep olduğu gibi görünüşüdür.

O, bizleri tenvir ederken telmizlerini irşad eden Sokrat gibi bir rol oynamıştır. Kısa fakat kuvvetli bir kelime ile onu tavsif edeyim:

O, bizi, dar düşünmekten kurtarmış, geniş, çok geniş düşünmeye alıştırmıştır. Biz, pek çoklarımız, heb onun gayri resmi telmizleriyiz.

Bundan dolayı kendisine olan şükran borcumuz zâhirî ve resmî değil, kalbî ve hakikîdir.

Üstad, şimdi de bu tenvir ve irşad vazifesini ifada devam etmektedir.

NE BEKLER?

Serseriler serserî şu gönlüm,
Kalmamışken hayatında bir gülüm.
Solmuş iken bahçelerde çiçekler,
Benim gönlüm şu hayattan ne bekler?

Tarumarken bir hüznle her yerim,
Eksik olmaz benim daim kederim.
Heba olmuş iken bütün emekler,
Benim gönlüm şu hayattan ne bekler?

Ölmüş iken sevdiğim bir tek insan,
Ben istemem ne bir şeref, ne de şan
Kırılmışken artık bütün dilekler,
Benim gönlüm şu hayattan ne bekler?

Fâkir Usman

AR... DİYE DİYE

(Emin Kes)

Hasta bir çobandım şu dağ başında,
Çalardım kavalı hey diye diye.
Bu yanmış gönlümü teselli için,
Haykırdım dağlara, kar diye diye.

Sesimi duymadı, o karsız dağlar,
Yarası açılmış acep kim bağlar.
Yok sanırdım benden daha çok ağlar
Ağlıyanlar varmış yar diye diye.

Oradau ayrıldım, indim çöllere,
Gönlümü kapırdım esen yellere.
Eğer düşmüş isem ben de dillere,
O zaman ağlarım ar diye diye.

HAYKIRSIN!

(E. Kes)

Eğer azmim yıkmazsa, önümdeki engeli;
Topraklar dile gelip, nankör! diye bağırsın.
Hakkında hakkı gibi, olmazsa Türk ili,
Ecdadım mezardan, yazık! diye haykırınsın.

Yazık desin tarihe yeni giren yapraklar,
Yazık desin tepemde dalgalanan bayraklar.
Kabul etmesin beni, ne deniz ne topraklar,
O zaman Tanrı beni Cehenneme çağırınsın.

HASRET

(E. Kes)

Açılmış gülleri mor dağlarında,
Ötüşür bülbüller şen bağlarında;
Gurbet bir ağaç ki, ben dallarında,
Ma'sum kuşlar gibi gönül eylerim.

Yaslı İnsanların durağı nere?
Düştüm gurbet ilde kimsesiz yere,
Sıla bir deniz ki ben yaslı dere,
Kavuşurum diye akıp giderim.

Temmuz Ayı Zarfında HALKEVİ Faaliyeti

§ Mutad idare heyeti ve komite toplantıları yapıldı.

§ Ordinaryüs Profesörlerinden Ş. Akçay: etlerden insanlara geçen hastalıklar; M. Şakir Altan: Montrö ve Lozan yıl dönümü; hakkında mühim konferanslar verdiler.

Konyalı Üniversitelilerimiz tarafından mükemmel bir dil-Edebiyat gecesi yaşatıldı.

§ Çocuk kulübünün fa'aliyeti, piyes hazırlıkları, saz ve söz egzersizleri, orkestra, milli saz, bir kat daha nazarı dikkati celbe başladı.

§ Bir düğün merasimi yapıldı.

§ Ankara Hasanoglan Köy Enstitüsü muallim ve talebelerile sinema salonumuzda yapılan hasbühalde talebelerin bilgileri büyük takdirler kazandı.

§ Daktilo, Matematik, Fransızca kursları fasılasız devam etti.

§ Sosyal yardım komitesi delâletile dört mmtakada yüzlerce fakir hastanın tam manasile muayene ve tedavilerinin yapılması büyük memnuniyet uyandırdı.

